

RAKENNUSINVENTOINTI VATTOLA II ASEMAKAAVA-ALUEELLA

Inventointialue sijoittuu Karkkilan keskustan länsipuolelle. Alue rajautuu pohjoisessa Pyhäjärveen, idässä Ojakatuun, lännessä Koivukatuun ja etelässä metsäiseen harjannealueeseen. Ilmakuva Karkkilan kaupungin paikkatietopalvelusta (<http://paikkatieto.sweco.fi/maps/karkkila/kartta>)

Johdanto

Rakennusinventointi on laadittu Vattola II asemakaavatyöhön selvityksenä syksyn 2018 aikana.

Inventoinnin tarkoituksena on ollut tunnistaa maankäytön suunnittelussa huomioon otettavat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja alueet sekä määritellä näille suojelusuositukset. **Selvitys ei ole suojeluluetteloa, vaan sen tavoitteena on ollut kartoittaa alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennuskanta ja alueet, sekä analysoida niiden ominaispiirteitä ja kulttuurihistoriallista arvoa.** Asemakaavassa ratkaistaan, miten selvityksessä esiin tuodut kulttuuriympäristön arvot otetaan huomioon.

Inventointi on lähtökohtaisesti rajattu koskemaan ennen vuotta 1970 rakennettuja kohteita. Kohteet on ennalta kartta-analyysin ja kiinteistörekisterin tietojen pohjalta pyritty paikantamaan ja sen jälkeen tarkistettu maastossa. Maastotyön yhteydessä on koko alueen rakennuskanta silmämääräisesti tarkistettu mahdollisten muiden potentiaalisten kulttuuriympäristön kohteiden paikantamiseksi. Maastotyön yhteydessä on kaikki potentiaaliset kohteet valokuvattu ja inventointitiedot on kirjattu inventointikortteille. Inventointiaineisto on tallennettu myöhemmin paikkatietoon vietävään muotoon.

Lähtöaineistona on käytetty alueelle aiemmin tehtyjä inventointeja ja selvityksiä, lehtiartikkeleita ja aluetta koskevia historian teoksia. Tärkeän lähtöaineiston muodostaa lisäksi historialliset kartat; mm isojakokartat, pitäjänkartat, senaatinkartat ja maanmittaushallituksen peruskartat sekä kiinteistönmuodostusta kuvaavat lohkomisasiakirjat. Nykytilanteen kartoittamiseksi on lisäksi käytetty asemakaava- ja peruskartta-aineistoa, kiinteistörekisterin tietoja sekä orto- ja viistoilmakuvia.

Työn tuloksena on päivitetty ja täydennetty aiemmissa inventoinneissa paikannettujen kohteiden tietoja ja nykytilaa. Uusina kohteina selvitys tuo esiin yksittäisiä 1900-luvun alun asuinrakennuksia, sekä 1940- ja 1950-luvuilla rakennettuja kohteita.

Tämän raportin alkuosa sisältää kuvauksen työn tavoitteista ja inventoinnin menetelmistä sekä koosteen aluetta koskevista aiemmista suojelupäätöksistä, selvityksistä ja inventoinneista. Toinen osa sisältää lyhyen tiivistelmän alueen asutushistoriasta ja kylärakenteen muutosvaiheista, sekä kulttuuriympäristön merkittävistä kohteista ja rakennustypologiasta. Kolmas osa sisältää kuvauksen rakennetun kulttuuriympäristön nykytilanteesta ja ominaispiirteistä. **Raportin lopussa esitetään suojelusuositukset kaavoitusta varten.**

Rakennusininventoinnin tilaajana on Karkkilan kaupunki. Työn yhteyshenkilönä on toiminut kaavoituspäällikkö Mariitta Vuorenpää sekä mittaus- ja kiinteistöpäällikkö Tapio Jokela. Selvityksen laatimisesta on vastannut Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson.

1. Inventointityö, raja- us ja metodit

Inventoinnin tarkoitus
Inventoinnin tarkoituksena on ollut tunnistaa maankäytön suunnittelussa huomioon otettavat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet ja alueet sekä määritellä näille suojelusuositukset. Selvitys ei ole suojelu-luettelo, vaan sen tavoitteena on ollut kartoittaa alueen kulttuurihistorial-lisesti merkittävä rakennuskanta ja alueet, sekä analysoida niiden omi-naispiirteitä ja kulttuurihistoriallista arvoa. Asemakaavassa ratkaistaan, miten selvityksessä esiin tuodut kulttuuriympäristön arvot otetaan huomi-oon.
Inventointityö ei ole ainoastaan arvokkaiden ja suojeltavien kohteiden kar-toittamista, vaan työn yhteydessä on myös pyritty paikantamaan ja inven-toimaan silmämääräisesti huonokuntoisia häviämässä olevia rakennuksia ja sitä kautta keräämään kattavaa tietoa alueen vanhasta rakennuskannasta. Rakennusten teknistä kuntoa ei ole arvioitu tämän inventoinnin yhteydessä, vaan se tehdään tarvittaessa kiinteistönomistajien myöhemmin teettämässä kuntotutkimuksissa.
Tiedotus
Inventointityöstä on tiedotettu kunnan verkkosivuilla. Inventoitavien koh-teiden suuresta lukumäärästä johtuen ei inventointiajankohdista ole ollut mahdollista sopia etukäteen jokaisen maanomistajan kanssa. Inventointien yhteydessä tavoitetuille maanomistajille jaettiin inventointia koskeva tiedo-te.
Käytetyt keskeiset lähteet
Selvityksen lähtöaineistona on käytetty alueella aiemmin tehtyjä inventoin-teja ja selvityksiä, joita on täydennetty tämän työn yhteydessä tehdyillä maastoinventoinnilla ja niiden yhteydessä tehdyillä satunnaisilla haastatte-luilla.
Alueen kehitystä on tutkittu vertailemalla eriaikaista kartta- ja kaava-aineistoa sekä lohkomisasiakirjoja. Työssä on käytetty mm. Kuninkaan kar-tastoa, isojakokarttoja, 1800-luvun pitäjänkartta- ja senaatinkartta-aineistoa, lohkomiskarttoja ja -asiakirjoja, sekä 1950–1970 -luvun perus-kartta- aineistoa.
Kirjallisina lähteinä on käytetty mm. alueen historiaa käsitteleviä teoksia, ja lehtiartikkeleita. Keskeinen lähde-teos on Päivi Mikolan ja Risto Hautamäen laatima ja Karkkilan kotiseutuyhdistyksen vuonna 1994 julkaisema <i>Karkkilan vanha rakennuskulttuuri</i> . Teokseen on koottu jo vuonna 1978 aloitetun ja 1990-luvun alussa tarkistetun ja täydennetyn koko Karkkilaa koskevan ra-kennuskulttuurin inventointityön tulokset. Vattola II–asemakaava-alueella on edelleen säilynyt kaikki inventoinnissa alueelta paikannetut 11 kohdetta.
Karkkilan keskustaajaman ja kaakkoisosan osayleiskaavatyön yhteydessä vuosina 2008-2011 on alueelle laadittu osayleiskaava-tasoinen arkeologinen selvitys, maisemaselvitys sekä rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Rakennetun ympäristön selvityksessä on osa vuoden 1994 inventoinnin kohteista arvotettu.

Maastossa tehty- t havainnot ja analyysit sekä haastattelut muodostavat yhdessä aiempien inventointien kanssa tämän selvityksen keskeisen aineis-ton. Arkist selvitysten osuus on rajattu välttämättömään eikä esim. raken-nuslupatietoja tai yksityiskohtaista tilahistoriaa ole kattavasti selvitetty.
Inventoitavien kohteiden valinta
Inventoitavien uusien kohteiden tunnistamiseksi on alueen kiinteistönmuo-dostusta ja rakentumista tarkasteltu eri-ikäisten karttojen sekä kiinteistöre-kisterin antamien rakennusvuositietojen avulla. Kaikki ennen vuotta 1970 rakennetut kohteet on pyritty paikantamaan ja tarkistamaan maastossa. Myöhemmin valmistuneet kulttuuriympäristön kannalta arvokkaat kohteet on pyritty tunnistamaan maastotyön yhteydessä.
Maastoinventoinnit
Uudet potentiaaliset kohteet, sekä aiemmissa inventoinneissa paikannetut kohteet on tarkistettu maastossa. Inventointi tehtiin syksyn ja loppuvuoden 2018 aikana. Maastotyössä kohteet inventoitiin valokuvaamalla ja kirjaa-malla havaintoja ympäristöstä, rakennuksista ja niiden merkittävistä yksi-tyiskohdista.
Inventoinnin ulkopuolelle jätetyt kohteet
Vuoden 1970 jälkeen toteutetut kohteet on kokonaan rajattu inventoinnin ulkopuolelle. Sellaiset kulttuuriympäristön kohteet, joiden alkuperäinen ilme on muutosten seurauksena merkittävästi muuttunut, on jätetty inven-toinnin ulkopuolelle. Rakennushistoriallisesti arvokkaat muuttuneet koh-teet, joiden arvon palauttaminen on nähty mahdolliseksi myöhemmissä korjauksissa, on kuitenkin sisällytetty inventointiin.
Inventoinnin johtopäätökset ja raportointi
Selvityksen perusteella kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemallisesti arvokkaiksi luokitelluista kohteista on laadittu inventointi-kortit. Myös inventoinnin alkuvaiheen potentiaalisista suojelukohteista, joita ei kuitenkaan ole lopullisessa arvotuksessa esitetty suojeltavaksi, on laadittu inventointikortit. Pihapiirien sivu- ja talousrakennukset on inventoi-tu asuinrakennusten yhteydessä osana näiden muodostamaa kokonai-suutta.
Inventointikortteihin on kirjattu kohteen perus- ja paikannustiedot, lyhyt historiankuvaus, kohdekuvaus sekä lähdetiedot. Rakennusvuodet ja mer-kittävät muutosvuodet on kirjattu silloin, kun ne ovat olleet tiedossa. Tutki-malla rakennusten rakennusosia ja eri aikakausille ominaisia julkisivuaihei-ta, vuoraustyypppejä, perustamistapaa ja yksityiskohtia, on yleisellä tasolla arvioitu alkuperäisen tai myöhemmän korjausajankohdan ilmeen säilymis-tä. Tarkempaa rakennusosakohtaista säilyneisyysarviota tai sisätilojen selvi-tystä ei ole sisällytetty työhön.
Jokaiseen kohteeseen on liitetty 2-5 maastoinventoinnin yhteydessä

otettua valokuvaa. Kortteihin on liitetty myös historiallista valokuva-aineistoa silloin kun sitä on ollut käytettävissä. Kohteiden suojeluperusteet on kuvattu erikseen lyhyesti, ja kohteet on arvotettu kolmeen pääluokkaan.
Paikkatieto
Inventointitiedot paikannuskoordinaatteineen on koottu Excel- muotoon, jolloin koko inventointiaineisto on myöhemmin mahdollista viedä paikkatie-toon. Rakennus- ja aluekohteet on lisäksi merkitty erilliselle dwg-muotoiselle inventointikartalle. Kohteiden valikoidut valokuvat on linkitetty tietokantaan.
Selvityksen raporttiosuus
Raportin alkuosa sisältää kuvauksen työn tavoitteista ja inventoinnin mene-telmistä sekä koosteen aluetta koskevista aiemmista suojelupäätöksistä, selvityksistä ja inventoinneista. Toinen osa sisältää lyhyen tiivistelmän alu- een asutushistoriasta ja kylärakenteen muutosvaiheista, sekä kulttuuriym-päristön merkittävistä kohteista ja rakennustypologiasta. Kolmas osa sisäl-tää kuvauksen rakennetun kulttuuriympäristön nykytilanteesta ja ominais-piirteistä. Raportin lopussa esitetään suojelusuositukset kaavoitusta varten.
12.4.2019

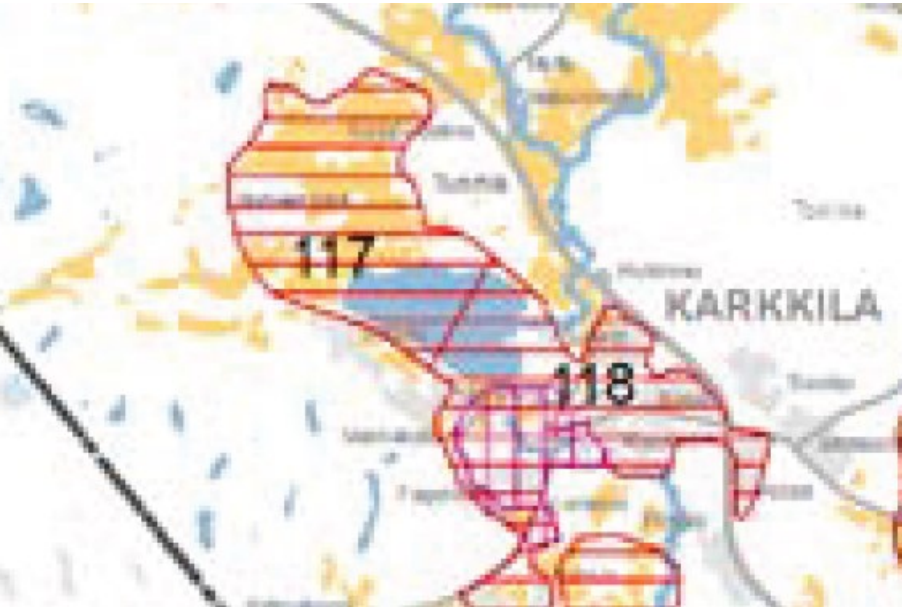
2. Aikaisemmat inventoinnit, selvitykset ja suojelukohteet

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) ja valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Maisema-alue työryhmän mietintö 1992).

Alueella ei ole inventointien mukaisia valtakunnallisesti merkittäviä kohteita. Alueen itäpuolella on valtakunnallisesti arvokas Högforsin ruukin alue (RKY – kohde)

Maakunnallisesti merkittävät kulttuurimaisemat ja rakennetun ympäristön kohteet

Alueeseen sisältyvä Pyhäjärven ranta-alue on osa maakunnallisesti arvokasta Järvenpään kylä ja kulttuurimaisemaa (nro 117). Maisema-alue liittyy suoraan inventointialueen ulkopuolelle jäävään maakunnallisesti arvokkaaseen Karkkila-teollisuus ja puutarhakaupunkiin (nro 118).

Ote maakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä kuvaavalta kartalta, Missä Maat on mainioimmat—Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liitto 2012. 117 Järvenpään kylä ja kulttuurimaisema Järvenpään kyläkeskusta ympäröivä keskeinen, Pyhäjärvelle avautuva viljelymaisema. Perinteisen ilmeensä hyvin säilyttäneen kylän asutus on tietävästi saanut alkunsa keskiajalla, kuitenkin viimeistään 1500-luvulla. Tiiviin kyläkeskuksen läpi kulkee vanha Pyhäjärveä kiertävä maantie. 1900-luvun alun rakennuskanta sijoittuu tiiviinä kokonaisuutena vanhan maantien varrella. 118 Karkkila-teollisuus ja puutarhakaupunki

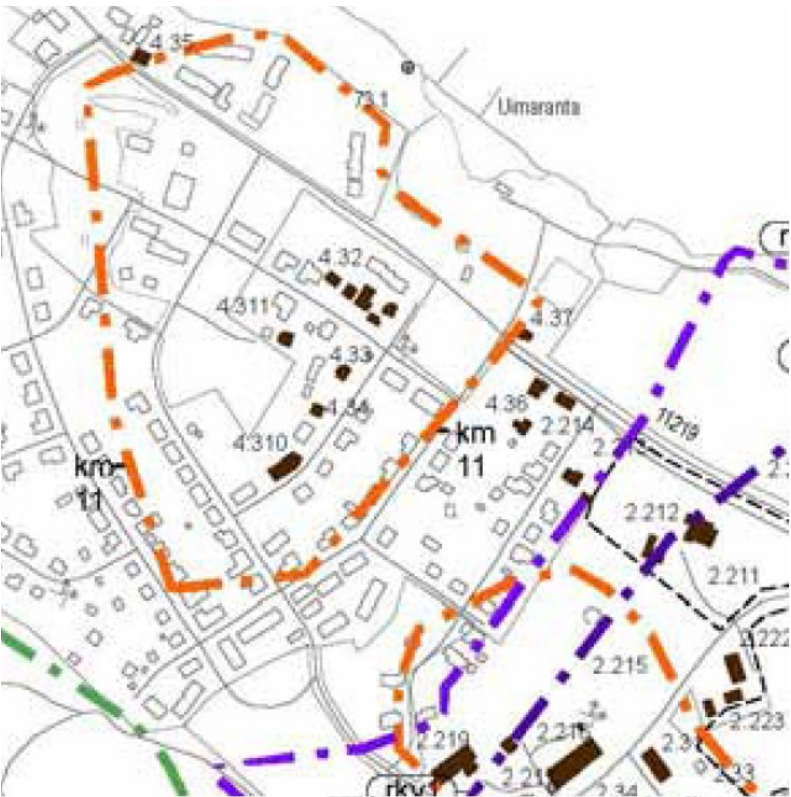
Yleiskaavoissa suojellut kohteet Alueella on voimassa Karkkila-keskustaajaman ja kaakkoisosan vuonna 2014 lainvoimaiseksi tullut osayleiskaava. Yleiskaavaselostuksen liitekartalle on merkitty Vattolan historiallisena ajan kylätontin raja- ja vuoden 1994 inventoinnissa paikannetut rakennuskulttuurikohteet. Kohteiden tarkempi kuvaus on esitetty yleiskaavan rakennuskulttuurin selvityksessä. Museoviranomaiselle on varattava tilaisuus lausunnon antamiseen lupakäsittelyn yhteydessä. Arvokkaiden rakennusten ja niiden osien purkamiseen on haettava MRL 127.1§ mukainen purkulupa myös asemakaavan ulkopuolella.

Osayleiskaavan rakennuskulttuurin kohdeluetteloon on alueelta merkitty 13 kohdetta. Kohteet on arvotettu rakennuskulttuurin selvityksessä. Kohteet perustuvat vuoden 1994 inventointiin. Uusia inventointeja ei yleiskaavatyön yhteydessä ole alueella tehty.

Asemakaavoissa suojellut kohteet Voimassa olevissa asemakaavoissa on sr-merkinnällä suojeltu kolme rakennusta. Nämä kaikki ovat Mäkilän tilakeskuksen rakennuksia.

Kohteet jotka on suojeltu rakennussuojelulailla tai lailla rakennusperinnön suojelemisesta

Ei ole

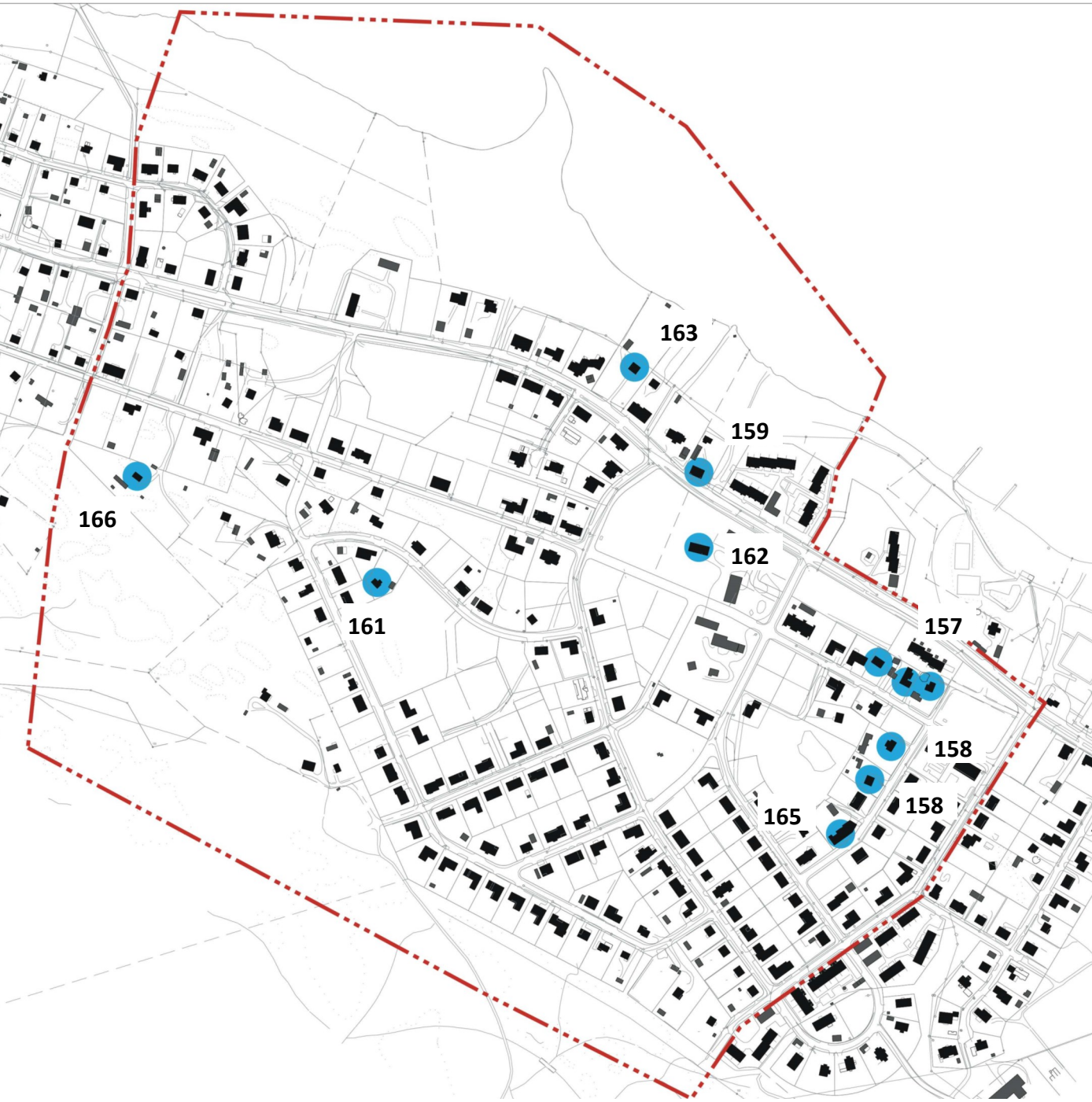

Paikalliset inventoinnit

Koko Karkkilaa koskeva rakennuskulttuurin inventointityö aloitettiin vuonna 1978. Päivi Mikola ja Risto Hautamäki jatkoivat työtä 1990-luvun alussa, jolloin kohteita täydennettiin ja aiemmin inventoitujen kohteiden tiedot päivitettiin. Inventointi on koottu Karkkilan kotiseutuyhdistyksen vuonna 1994 julkaisemaan raporttiin *Karkkilan vanha rakennuskulttuuri*.

Vattola II–asemakaava-alueella on edelleen säilynyt kaikki inventoinnissa alueelta paikannetut 11 kohdetta. Osa kohteista käsittää useita rakennuksia.

Muita paikallisia inventointeja ei alueella tiettävästi ole tehty.

Kartalla on esitetty vuoden 1994 inventointiin sisältyvät kohteet kohdenumeroineen. Kohdemerkintään liittyy tonteilla toisinaan useita rakennuksia, ainoastaan päärakennus on korostettu kartalla.

Kohteet;

- 157 Santamäen talot (3 asuinrakennusta piharakennuksineen)
- 158 Leppämäki
- 158 Tyynelä
- 159 Eskola
- 161 Grönbacka eli Renbacka
- 162 Mäkilä
- 163 Kuoppamäki
- 165 Peromaan talo
- 166 Ketola eli Syrjälän torppa

Arkeologiset kohteet

Museoviraston rekisteriportaaliin (www.kyppi.fi) on alueelle merkitty kaksi kohdetta; Vattolan /Vattoilan historiallinen kylätontti ja kivikautinen löytöpaikka. Vattolan historiallinen kylätontti rajautuu lounaassa Korpiniitynkatuun, lännessä Ojakatuun ja pohjoisessa alue ulottuu Pyhäjärven rannan tuntumaan.

Vattolan kylän alue on muuttunut erityisesti 1970–90 -lukujen uudisrakentamisen myötä, mutta vanhoilla tonttimailloa sijaitsee edelleen myös iäkkäämpiä rakennuksia mm. vanhojen kantatalojen seuraajia kuten Mäkilän tila, sekä rakentamattomia alueita. Kylätonteilla on mahdollisesti säilynyt myös aikaisempien asutusvaiheiden jäännöksiä.

Vuonna 2013 Vattolan historiallisen kylätontilla suoritettussa arkeologisessa kaivauksessa ei alueelta löytynyt säilyneitä kohteita. Noin 110 m metriä pitkässä kaivannossa, joka sijoittui vanhan Vattoilan kylän itäreunalle Vattolan tien pohjoispuolelle, oli vain luontaisia järvisedimenttejä (Raportti: Karkkila, konekaivun valvonta Vanhankylän ja Vattoilan kylätonteilla 26.9. – 4.10.2013)

Museoviraston rekisteriportaaliin karttapalvelusta (www.kyppi.fi). Vattolan historiallinen kylätontti on merkitty punaisella katkoviivalla. Oikeassa alakulmassa inventointialueen ulkopuolella näkyvä punainen raja osoittaa Vanhakylän (Karkkilan) historiallista kyläpaikkaa. Oranssi kohdemerkintä osoittaa kivikautista löytöpaikkaa.

2. Asutuksen vaiheita

2.1 Pyhäjärven seudun keskiaikaiset kylät ja Vihdin kappeli

On oletettu, että Karkkilan- Pyhäjärven seutu oli rautakaudella eräalueena ennen pysyvän asutuksen ja kylien syntyä historiallisella ajalla. Matka vei seudun halki mm. kuljettaessa Karjaanjoen vesistöä pitkin Suomenlahdelta rautakautisen hämäläisasutuksen keskusalueille, nykyisen Hämeenlinnan ympäristöön. Vesitien lisäksi Pyhäjärven seutua halkoivat luultavasti useat maaväylät jo rautakaudella. (Haggrén 1992:20.)

Karkkilaa, silloista Pahajärven (1700-luvun lopulta Pyhäjärvi) aluetta koskevia keskiaikaisia asiakirjoja ei ole säilynyt. Vanhin tiedossa oleva historiallinen lähdetieto koskien Kuninkaanniemi– nimisen niityn omistusoikeutta on vuodelta 1517. Vuodelta 1539 peräisin oleva Hämeen ensimmäinen maakirja sisältää jo tarkkoja tietoja Karkkilan kylien silloisista taloista ja isännistä. (Aalto 1992:26-27.) Maakirjan mukaan Karkkilan alueen yhdeksässä kylässä oli yhteensä 41 taloa. Suurimmat kylät olivat Haavisto ja Ahmoo, joissa molemmissa oli tuolloin yhdeksän taloa. Tuorilassa ja Vaskijärvellä taloja oli kuusi, Vattolassa oli kolme taloa, ja muissa kylissä 2–3 taloja lukuun ottamatta Siikalaa, jossa oli vain yksi talo.

Pyhäjärven ympäristön varhainen asutus syntyi pieniksi tiiviiksi rykelmiksi, ryhmäkyliksi, harjujen ja moreenikumpareiden etelärinteille, missä maaperä oli viljavinta. Ryhmäkyliä olivat Tuorila, Vattola, Järvenpää, Pyhäjärvi ja Karkki. Järvenpään kyläkeskus ja sitä ovat käytännöllisesti katsoen kadonneet.

1500-luvulla maallisten hallintopitäjien ja seurakuntien eli kirkkopitäjien rajat eivät olleet yhteneväiset. Oikeushallinnollisesti maa oli jaettu kihlakuntiin; nykyisen Karkkilan alue oli osa Hämeen läänin Hattulan kihlakuntaa. Hallintopitäjät oli jaettu veronkantopiireihin, neljänneskuntiin. Pyhäjärven ympärillä olevat kylät Tuorila, Nyhkälä, Karkkila, Vattola ja Järvenpää sekä 1800-luvulla kuivatetun Siikalanjärven rannalla sijainnut Siikala kuuluivat Lopen hallintopitäjän Pahajärven neljänneskuntaan. Kaikki nykyisen Karkkilan kylät kuuluivat Vihdin seurakuntaan, joka itsenäistyi 1400–1500 -lukujen vaihteessa oltuaan sitä ennen Lohjan kappelina. (Aalto 1992:27.)

U.L. Pyhäjärven seurakunta muodostettiin alkujaan Vihdin kappeliksi vuonna 1654. Omaksi kirkkoherrakunnaksi kappeliseurakunta itsenäistyi keisarin antamalla käskykirjeellä vuonna 1861, mutta lopullinen itsenäistyminen tapahtui vasta vuonna 1879. Pyhäjärven ensimmäinen kirkko sijaitsi noin vuosina 1660-1801 todennäköisesti nykyisen kirkon vieressä, hieman sen eteläpuolella. Nykyinen kirkko, pohjakaavaltaan ristinmuotoinen usklassinen puukirkko rakennettiin vuonna 1781 Kuninkaallisen Yli-intendentin laatimien piirustusten mukaan, jotka kuningas hyväksyi.

2.2 Vattolan kylän vaiheita

Vattolan kylä sijaitsi ilmeisesti jo 1500-luvulla Pyhäjärven lounaisrannalla nykyisen Etu- Vattolan alueella, aivan Karkkilan eli Vanhakylän länsipuolella. Karkkilan ja Vattolan kyliä erotti 1600-luvulla vain yhden autiotilan maat, joita kummankin kylän väki viljeli (Aalto 1992:36). Vattola kuului samaan jakokuntaan Karkkilan, Nyhkälän ja Järvenpään kanssa, joten kylät on ilmeisesti asutettu miltei samanaikaisesti. (Aalto 1992:36.) Vuoden 1539 maakirjassa kylään on merkitty kolme isäntää, Juho Tuomaanpoika, Niilo Mikkelinpoika ja Heikki Mikonpoika. 1500-luvun lopulla Vattolaan vakiintui kaksi kantataloa: Liisto ja Eskola. (Mikola ja Hakomäki 1994:143).

Eskolan talo sijaitsi alkuaan Karkkilan kylän puolella, mutta isäntä Matti Vincenniuksen poika muutti vuonna 1570 talonsa Vattolaan ja lyöttäytyi yhteen Jonne Tuomaanpojan isännöimän Liistontalon kanssa. 1600-luvun lopulla Eskolan talosta tuli ratsutila, se kykeni varustamaan ja palkkaamaan miehen ja hevosen kuninkaan armeijaan ja sai siitä hyvästä verovapauden. Eskola oli ratsutilana eli rusthollina koko vuosisadan, kunnes vuonna 1700 Eskolan isäntä ei kyennyt enää vaa-tettamaan eikä maksamaan palkkaa Suureen Pohjan sotaan lähteneelle miehelle. 1600-luvun viimeisten vuosien kovat kato- ja nälkävuodet olivat köyhdyttäneet isonkin talon. Vuonna 1708 Eskola ja Liisto muodostivat yhteisen ruodun, eli yhdessä pystyivät palkkaamaan ruotusotamiehen. 1600-luvun lopulla Vattolan Liisto ja Nyhkälän Närö olivat ainoat tilat, jotka maksoivat veronsa kruunulle. Muut Pahajärven tilat olivat ratsutiloja tai niiden verot oli lahjoitettu aatelille. (Wikberg)

Ote vuoden 1688 Vihdin seurakuntaa ja Pyhäjärven kappelia kuvaavasta kartasta. Karkkila on kartan yläreunassa. Pyhäjärven ympärille on merkitty kylät Pahajerfwi Capell, Carcila, Vatoila, Jerfvenpä, Sicala ja Tuorila. Itään menevän tien (nykyinen Vihtijärventie) varressa ovat kylät Nyykälä, Ahmo ja Haavisto. Haaviston kautta kulkee yleinen maantie Hämeenlinnasta Helsinkiin. Myös nykyinen Vihdintie ja Ahmoontie näkyvät kartassa molemmat nimellä Genvägen eli oikotie. (Vihti 1507-2007 -julkaisu)

1700-luku

1700-luvun alku oli vaikeaa aikaa. Menneet nälkävuodet ja Isoviha koettelivat asukkaita. Eskolan isännäksi tuli v 1718 Antti Matinpoika, josta tuli yli kolmenkymmenen vuoden ajaksi Pyhäjärven näkyvin ja vaikutusvaltaisin talonpoika. Hän toimi kirkkoväertinä ja lautamiehenä...1700-luvulla kaskiviljely kielloista huolimatta jatkui edelleen Pyhäjärvellä, myös tervaa poltettiin ja myytiin Helsingin porvareille. 1730-luvulta alkaen alettiin myydä myös tukkeja sahatavaraksi. Pyhäjärven metsät olivat hyvän uittoreitin varressa. Talvella kaadetut tukit uitettiin keväällä Vanjärvelle, jossa sahapatruunan kirjuri laski tukit ja merkitsi ne kirjanpitoon. (Wikberg)

1700-luvun loppupuolelta alkaen Vattolaankin perustettiin uudistiloja. Ennen vuotta 1775 oli vain yksi torppa, Liiston talolla, käytännössä Vattolan ja Karkkilan yhteismailla asusteli Petteri-niminen mies Sarkajakomaksi (myöh Haijala) kutsutussa paikassa. Vuosikymmenen lopulla Vattolan taloilla oli jo kolme torppaa: Eskolan talolla Vähävesi ja Jouhtena ja Liistolla edelleen Sarkajakoma. Samoihin aikoihin tulivat ensimmäiset asukkaat myös Niemen ja Sannan uudistiloille.

Nykyisen Karkkilan, silloisen Pyhäjärven alue kuvattuna Kuninkaan kartastossa (v. 1776–1805). Kartalle on merkitty Pyhäjärven lounaispuolella kulkevan tien varressa sijainnut Vattolan kylä (Wattola by). Tästä hieman kaakkoon jokiuoman länsipuolella on Karkkilan kylä (Karkila by) ja itäpuolella Pyhäjärven kylä (Pyhajervi) sekä kirkko (Capell). Järven pohjoispuolella on Järvenpään (Jervenspää by) ja Tourilan kylät.

Isojaon järjestelyt ja alueen kehitys 1800-luvulla

1800-luvun alussa tapahtuneen Isojaon yhteydessä asutus levisi laajemmalle, mutta uudet tilakeskukset sijoitettiin edelleen harjujen ja moreenikumpujen kylkeen. Kylien ympäristöissä otettiin käyttöön kaikki viljavat maat. Näistä kos- teammat ranta-alueet ja hankalamaastoiset jokirannat olivat laitumina ja niittyinä, kuivemmat rinteet peltolina.

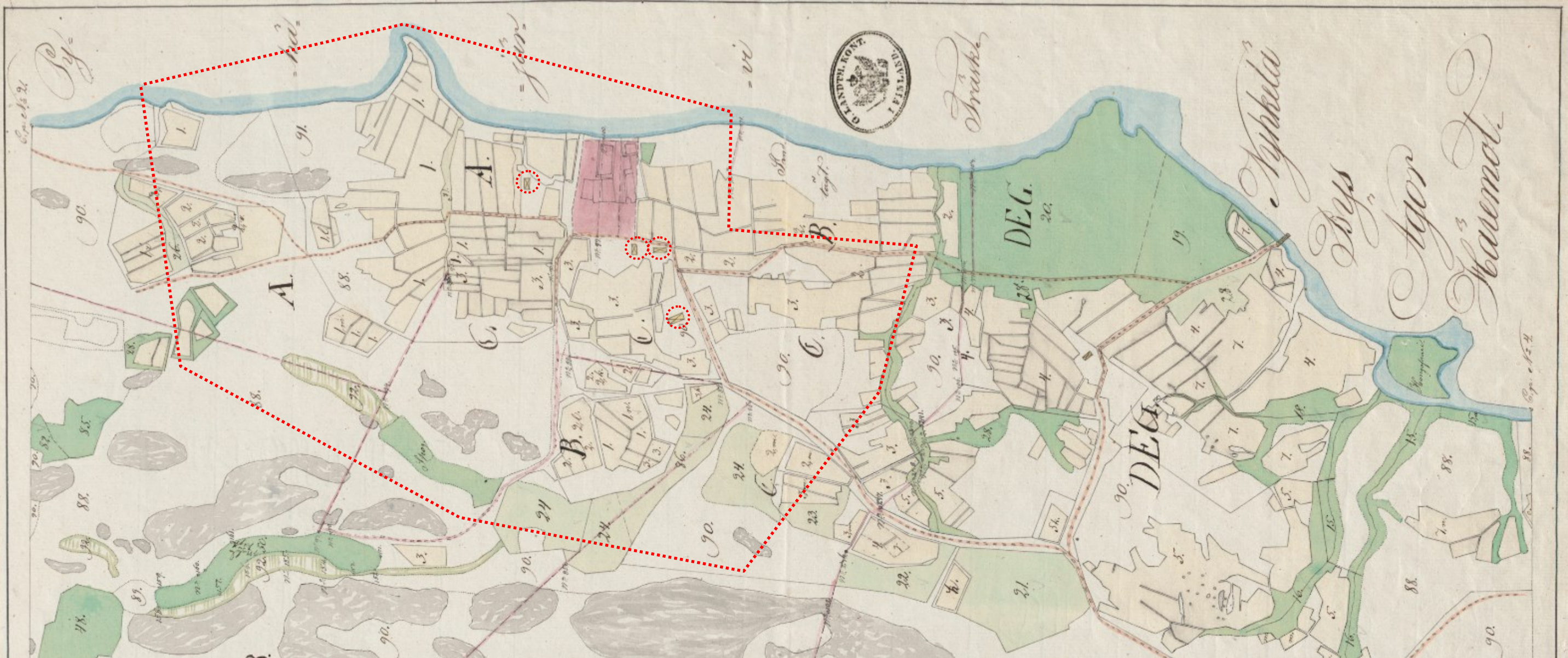
Vattolan vanha kyläkeskustan ympäristössä, jota tämä selvitys koskee, on vuo- den 1806 isojaon kartalle merkitty Liston (A) , Eskolan (B) ja Mäkilän (C) mai- ta. Karttaan liittyvän jakoselvityksen mukaan oli Liston talon omistajana tuol-

loin talonpoika Eric Lindstedt , Eskolan talon omistajana talonpoika Eric Abra- hamsson ja Mäkilän omistajana talonpoika Eric Henrikson.

1800-luvun alkuvuosikymmeninä Vattolan väkiluku kaksinkertaistui. Syynä oli Högforsin ruukin perustaminen 1820-luvulla ja näin elinmahdollisuuksien pa- rantuminen. Torppia ja mäkitupia perustetaan lisää ja väkeä muutti myös lähi- kunnista.

Vuonna 1845 oli Vattolan kylässä Eskolan ja Liiston talojen lisäksi seitsemän uutta tilaa: Jussila, Mäkilä, Haijala, Vähävesi, Sanna, Kavila ja Niemi. Näistä nel-

jä viimeksi mainittua olivat kruununuudistiloja Taka- Vattolan metsäseudulla. Myös Haijala sijaitsi Taka- Vattolassa, mutta aivan Pyhäjärven rannan tuntu- massa.

Ote Vattolan kylän isojaon järjestelykartasta vuodelta 1806, jonka pohjalta isojako on toimeenpanttu vuonna 1821. Peltoalueet on merkitty keltaisella, niittyalueet vihreällä ja metsäalueet ilman väriä. Litteralla A merkityt maat jaettiin Liston talolle, litteralla B merkityt maat Eskolan talolle ja litteralla C merkityt maat Mäkilän talolle. Kartalle on merkitty neljä taloa. Inventointialue on likimääräisenä merkitty kartalle.

"Charta öfver Wattula Karkkila byars ägor i Pyhäjärvi Kapell, Wichtis Socken, Raseborgs Östra härad och Nylands län. Författad år 1806 af Commisjons Landtmätaren L:F Forselius och i stöd av högvederbörligt Förordnande av storskifte dessa byar emel- lan verkställt år 1821 af Ludvig Åberg, vice landtmätare. Lähde Maanmittauslaitos.

Ote 1800-luvun alun pitäjänkartoilta 2042 01 Pyhäjärvi UL ja 2042 04 Pyhäjärvi UL/ Maanmittaushallituksen arkisto.

Ote vuoden 1871 Senaatin kartasta. Vuonna 1911 valmistunut Hyvinkää-Karkkila rautatie on myöhemmin merkitty kartalle. Vattolan kylään kuuluneet Pyhäjärven lounaispuoliset alueet metsäharjanteelle saakka on hakattu ja alue on muuttunut laajaksi yhtenäiseksi viljelyalueeksi. Kylän halki kulkee rannan suuntainen vanha kylätie, nykyinen Vattolantie. Tien varressa ovat Mäkilän, Eskola ja Liiston tilat ja metsän reunassa yksittäisiä tiloihin kuuluneita torppia. Pyhäjärvestä etelään erkanevan Karjaanjoen länsipuolella on Karkkilan kylä, joka kokonaisuudessaan on siirtynyt Högforsin tehtaan omistukseen. Joen varressa on kolme myllyä, joista itäisin Nahkionkoski kuului Vattolan kylälle. Nyhkälän kylän vanhasta keskustasta, jossa sijaitsi Pyhäjärven kirkko, on tullut 1868 perustetun Pyhäjärvi U:n kunnan keskusta. Teiden varsille on muodostunut hieman uutta asutusta mutta kylän maisemaa hallitsivat edelleen maatilat ja laajat viljelyalueet.

Ote Kalmbergin kartastosta vuodelta 1855. Vattolan kylään (Watula by) on merkitty kolme taloa ja yksi torppa (T) Viereisen Karkkilan ja Nyhkälän kylissä on taloja ja torppia runsaasti. Järven pohjoispuolella ovat Järvenpään ja Tuovilan kylät.

Högforsin teollisuuden vaikutuksia ja uusia elinkeinoja

Nykyisen Karkkilan kaupungin keskusta on aikanaan ollut kahden kylän, Nyhkälän ja Karkkila aluetta. Karkkila sijaitsi Vattolan naapurissa Karjaanjoen länsipuolella ja Nyhkälä joen itäpuolella.

A.H.Björkman ja J.J.Dreilick ostivat Karkkilan kylän kaikki maat vuonna 1821 ja perustivat kosken partaalle Högforsin masuunan. Tehdas sai raaka-aineensa lähitöltä Kulosuonmäen rautakaivoksesta, joka sijaitsi nykyisen valtatie 2:n varrella noin 8 km Karkkilasta Poriin päin. Teollisuuslaitokset oli keskitetty pienelle alueelle kosken suvantoon. Karkkilan kylän maat rakennettiin hiljalleen tehtaan kasvavan työväen asuinalueiksi; läntisimpänä Vanhakylä, etelässä Haukkamäki ja idässä Fagerkulla.

Suuri maisemavaikutus oli sillä, että ruukki osti ympäristöstä laajat metsäalueet polttoaineeksi. Nämä hakattiin perusteellisesti. Muutokset Vattolan kylän maisemassa ilmenevät kun vertaa 1800-luvun alun ja lopun karttoja keskenään. Vuosisadan alussa ovat kylän viljelykset vielä metsien jakamina erillisinä peltoina, mutta 1800-luvun lopulla on koko järven lounaispuolinen alue muuttunut laajaksi yhtenäiseksi peltoalueeksi.

Nyhkälän kylässä oli vielä 1900-luvun alussa vanhojen päätilojen lisäksi vain vähän asutusta, muutama torppa sekä vähän uutta työväenasutusta. Julkisia rakennuksia kylässä oli kirkko, pappila, viljamakasiini ja kunnantupa. Tehtaan myötä Karkkilasta kasvoi 1900-luvulla omaleimainen teollisuuskaupunki. Kaupungin kasvuun ja teollistumiseen vaikutti osaltaan vuonna 1911 valmistunut kapearaiteinen Hyvinkään-Karkkilan rautatie.

Myös Vattolan kylällä oli oma koski, Nahkionkoski, ja siinä kylän yhteinen mylly. Koski, joka oli alimmainen kolmesta Karjaanjoen koskesta, tunnetaan nykyisin paremmin Massakoskena. 1800-luvun loppupuolella Vattolan isännät vuokrasivat myllynsä Lopen Pilpalan sahan asettajalle Kustaa Eskolinille, joka kehitti sitä kaupallisen yrityksen suuntaan. Maakauppojen myötä kosken oikeudet siirtyivät vuonna 1889 Högforsin ruukille, joka perusti siihen Vattolan Puuhiomo Oy:n. Siellä alettiin valmistaa puumassaa paperin raaka-aineeksi pääasiassa vientiin Venäjälle.

Högforsin tehtaiden vaikutuksesta alkoi 1800-luvun lopulla uutta asutusta levitä myös Vattolan puolelle. Asutuksen myötä tuli alueelle myös uusia elinkeinoja ja palveluja. Ensimmäinen kauppa Vattolassa avattiin vuonna 1895. Kauppias oli Liiston Lindstettejä, joka myöhemmin muutti nimensä Lehmusniemeksi. Sitä ennen kauppaa oli tehty Nyhkälässä tai sitten kiertävien kulkukauppiaiden, reppuryssien, kanssa. Eskola ja Liisto myytiin 1900-luvun molemmin puolin Högforsin ruukille ja Mäkilään tulivat uudet omistajat Vaskijärveltä. Maanviljelyksen osuus elinkeinona pieneni kylän keskellä, mutta reuna-alueille ja takamaille perustetut uudistilat ja torpat elivät vielä vahvasti maasta. (Wikberg)

2.3 Kantatilat ja maatilat

Vattolan kantatiloista ja vanhoista maatiloista sijoittuivat Liisto, Eskola ja Eskolasta lohkottu Mäkilä tätä inventointia koskevalle alueelle. Näiden kolmen tilan pihapiireissä on edelleen säilynyt vanhoja rakennuksia, osa näistä muuttuneina.

Liiston talo

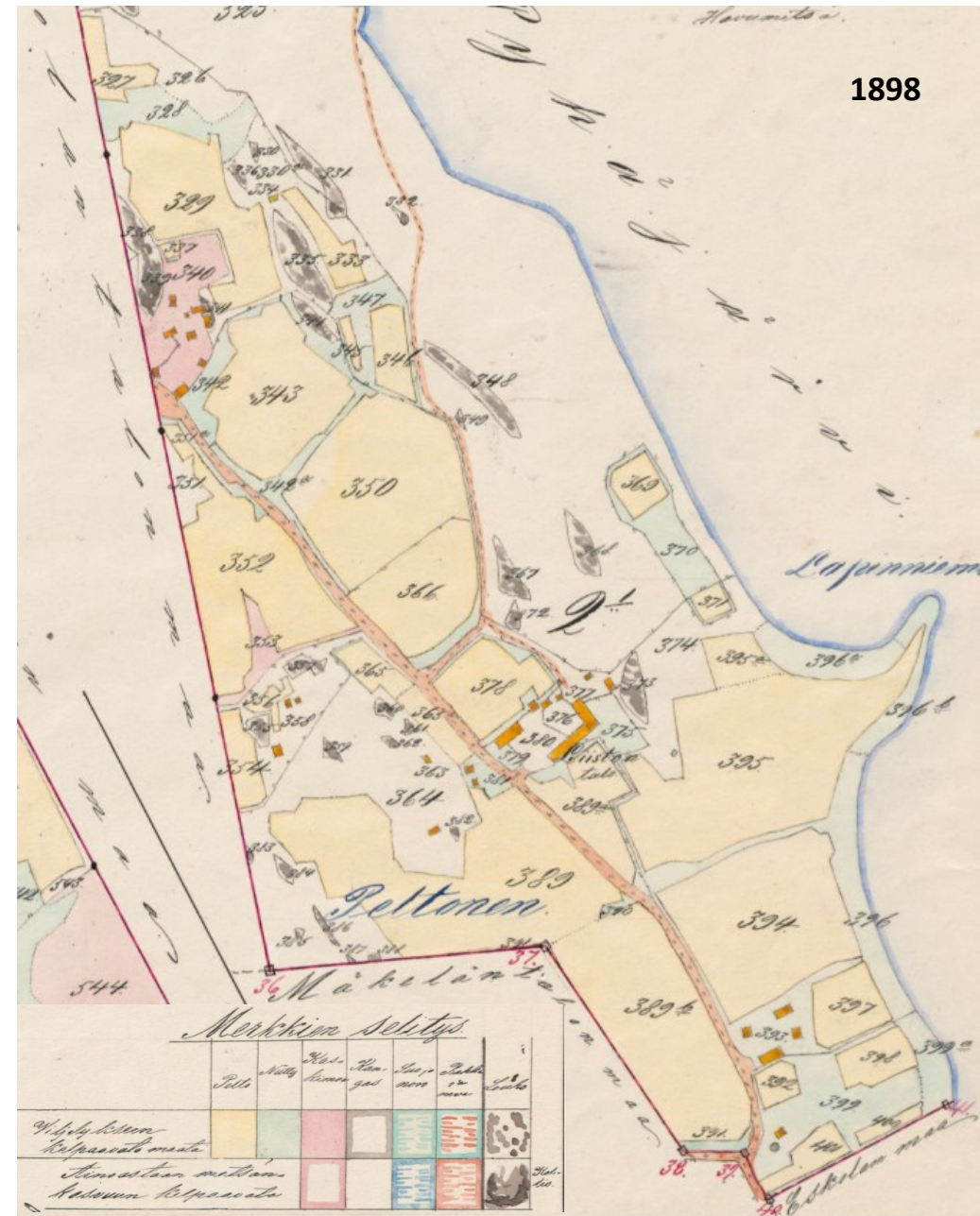
Liiston talo 1900-luvun alussa. Kuva Mikola s.144

Liisto on yksi Vattolan kylän kantatiloista. Talon omistajat tunnetaan 1500-luvulta saakka. Isäntänä oli vuonna 1588 Perttu Pertunpoika.

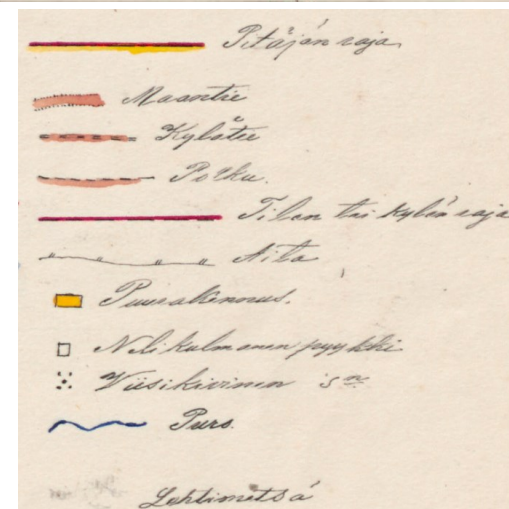
Taloa 1700-luvun lopulla pitänyt Erik Erikinpoika vaimonsa Maria Johanintyttären kanssa, muuttivat vuonna 1816 sukunimensä Lindstedtiksi.

Vuoden 1891 rippikirjan mukaan tilaan kuului 3 torppaa; Peltola, Nummela ja Rapakko. Liiston talon rakennukset sijoittuivat kylätien, nykyisen Vattolantien reunaan, paikalle jossa navetta ja uusittu pää-rakennus edelleen sijaitsevat. Pihapiiriä ympäröi peltoviljelykset ja metsäsaarekkeet. Niittyjä oli ainoastaan aivan rannassa ja pieninä alueina peltojen välissä.

Liisto säilyi Lindstedtin suvulla aina 1920-luvulle saakka jolloin tila, silloisen omistajan Erik Lindstedtin kuoltua, myytiin Högforsin tehtaalte. Nykyään tila on yksityisomistuksessa.

"Kartta Liiston perintötalon N2 kaikista tiluksista Wattolan kylässä Pyhäjärven pitäjässä Lohjan kihlakuntaa ja Uudenmaan lääniä. Tilukset on mitannut ja jakanut sekä jakorajat paaluttanut vuonna 1895 F. Oskar Imnell maanmittari. Tarkistettu ja merkitty maarekisteriin vuonna 1898." Liiston talon pihapiiriä rajasi lähinnä tietä sijainneen asuinrakennuksen lisäksi suuri L-muotoinen talousrakennus sekä useita pienempiä rakennuksia. Vattolantien varressa lähellä Eskolan rajaa oli toinen neljän rakennuksen rajaama pihapiiri.

Kartta Liiston perintötilan N2 kaikista tiluksista Wattolan kylässä Pyhäjärven kunnassa Uudenmaan läänissä vuonna 1928.

Alue on 1800-luvun lopulta säilynyt pitkälti muuttumattomana. Liiston päärakennus on vanhalla paikallaan. Pihan muut rakennukset ovat hieman muuttuneet ja piha-alue on merkitty puutarhana. Tien vastakkaiselle puolelle on lohkottu useita pieniä palstoja ja yksi niistä on jo tiiviisti rakennettu.

Eskola

Eskola on yksi Vattolan kylän kantatiloista. Talon isäntänä mainitaan vuonna 1539 Juho Tuomaanpoika ja tämän jälkeen Matti Winsenssius. Talo on tiettävästi saanut nimensä vuosina 1589-1604 taloa isännöineen Matti Winsenssiuksen pojan, Esko Matinpojan mukaan. Eskolan talo sijaitsi alkujaan Karkkilan kylän puolella, mutta isäntä Matti Vinceniuksenpoika muutti vuonna 1570 talonsa Vattolaan ja lyöttäytyi yhteen Jönne Tuomaanpojan isännöimän Liiston talon kanssa.

Eskolan talon omistajana oli isojaon aikana vuonna 1806 talonpoika Eric Abrahamsson. Vuonna 1885 oli omistajana taloon vävyksi tullut David Abrahaminpoika Lindgren ja hänen vaimonsa Maria Etholin. Tilaan kuului tuolloin 5 torppaa joissa oli yhteensä 38 asukasta, talon kirjoissa oli kaikkiaan 47 henkilöä. Metsävarojensa vuoksi, Volter Ramsay hankki vuonna 1889 Eskolan tilan Högforsin tehtaan omistukseen. Myynnin jälkeen jäivät entisen omistajan Henrik Viktor Lindgrenin vanhemmat asumaan tilalla syytin-kiläisinä.

Vuoden 1891 rippikirjan mukaan kuului tilaan 7 torppaa; Ahtelan, Tuomilan, Firsbackan, Kuninkaanmaan, Keskilän, Stenbackan ja Syrjälän torpat. Inventointialueella sijaitsevan Syrjälän torpan isäntänä oli Kustaa Etolin ja Stenbackan torpan isäntänä Eerikki Ekholm. 1950-luvulla Högforsin tehdas luopui tilasta.

Ote Vattolan kylän isojaon järjestelykartasta vuodelta 1806, jonka pohjalta isojaako on toimeenpantu vuonna 1821. Eskolan maat on merkitty litteralla A ja Mäkilän maat litteralla C.

Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

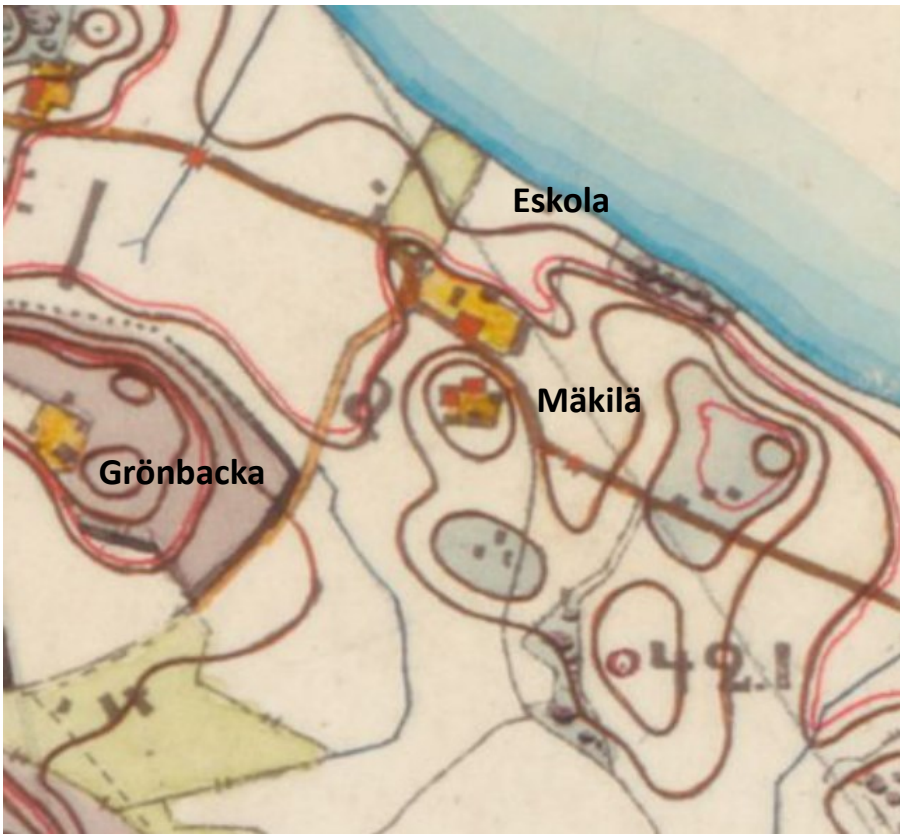
Mäkilä

Mäkilän tilakeskus sijoittuu maisemassa näkyvästi Vattolantien varressa olevalle mäelle. Mäkilä on alueen viimeinen viljelykäytössä säilynyt maatila.

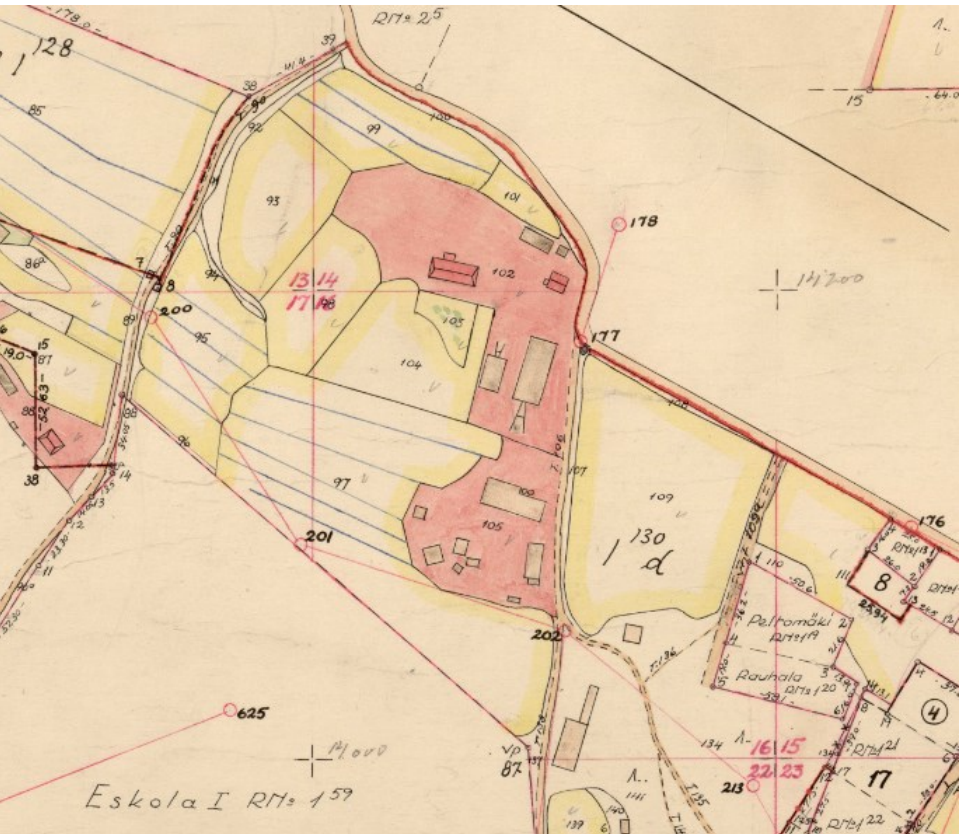
Mäkilän tila on aikanaan lohkottu Eskolan tilasta. Tilan omistajana mainitaan isojaon asiakirjoissa vuodelta 1806 Eric Henrikson. Tilalle nimen antanut omistajasuku oli Mäkilä, jolta Kustaa Lindfors osti tilan vuonna 1907. Vuoden 1891 rippikirjan mukaan tilaan kuului 5 torppaa; Grönbackan, Kalliolan, Kuninkaanmaan, Mikkolan, ja Aton torpat.

Mäkilän tilakeskuksen rakennuksia 1930-luvulla. Kuva Suomen maatilat 1931

1880-luvun karttaotteen keskellä näkyvät Eskolan ja Mäkilän rakennukset. Kuvan vasemmassa reunassa on tilaan kuulunut Stenbackan torppa.

Mäkilän tilakeskuksen rakennuksia 1950-luvun lohkomiskartalla.

2.5 1900– luvun alun palstatilat

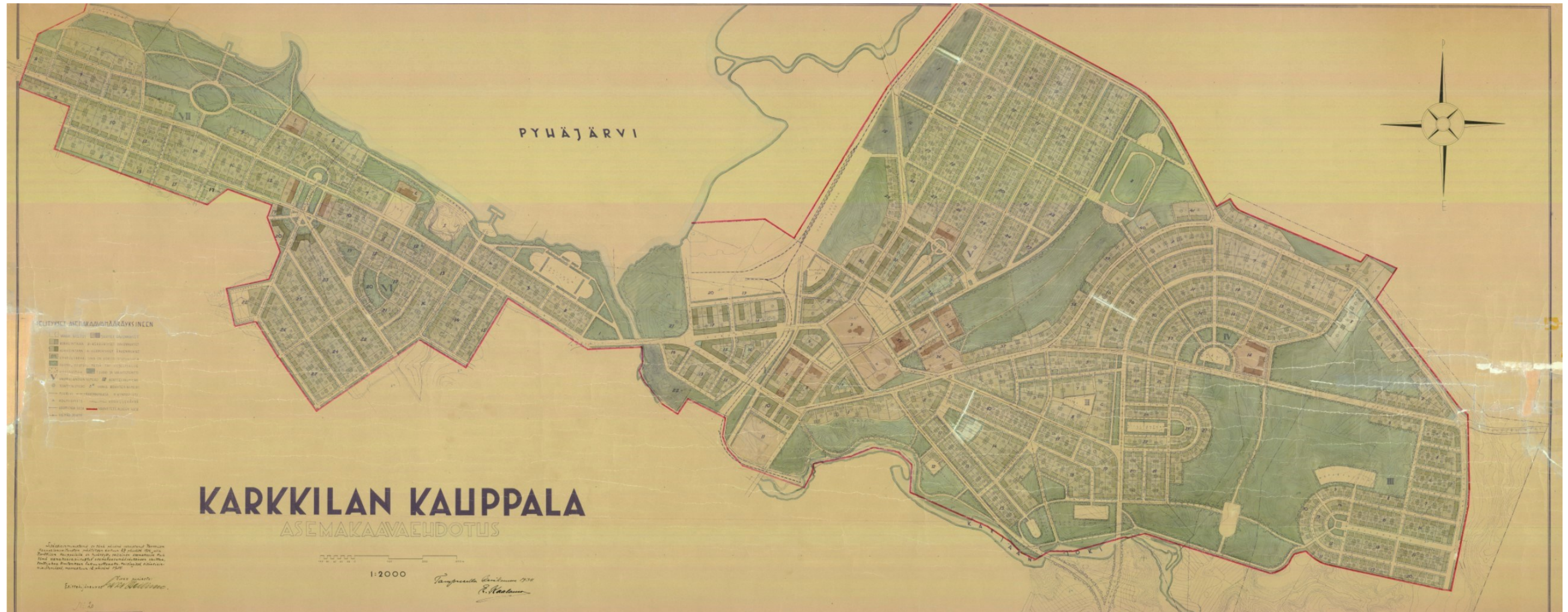
Venäläinen topografikartta 1910-luvulta.
Kartalla korostuvat maiseman muodot, tiestö ja asutus. Järven ympärillä ovat Järvenpään ja Tuorilan kylät sekä Karkkilan Högforsin alueet. Pyhäjärven asutus levittäytyy nauhamaisena tien varteen. Vattolan alueella avoimessa viljelymaisemassa erottuvat erillään olevat tilat.

Kartta Liiston perintötalon N2 kaikista niistä tiluksista Wattolan kylässä Pyhäjärven pitäjässä Lohjan kihlakuntaa ja Uudenmaan lääniä. Jotka vuokra-alueiden järjestelyä varten viljelykset mittasi , metsämaat jäljensi maanmittausinsinööri F. O. Imnellin vuonna 1895 laatimasta kartasta, lohkomisen toimitti , rajat aukaisi ja pyykitti vuonna 1921 ylimääräinen maanmittausinsinööri K.A. Raunio.

Tilusselitelmä			
R.N.	Litt.	Tila ja omistaja	Palsta
2 ⁶	2 ¹ / _a	Järvelä, Kalle Lehtinen	1
2 ⁷	2 ¹ / _b	Koskela, August Lindstedt	1
2 ⁸	2 ¹ / _c	Kalliola, Selim Ekholm	1
2 ⁹	2 ¹ / _d	Kulmala, Oland From	1
2 ¹⁰	2 ¹ / _e	Lepola, Edvard Hellgrin	1
2 ¹¹	2 ¹ / _f	Taivärinne, Alfred Silvan	1
2 ¹²	2 ¹ / _g	Kuusela, Sofia Lehtonen	1
2 ¹³	2 ¹ / _h	Kivila, Henrik Lindholm	1
2 ¹⁴	2 ¹ / _i	Lähdemäki, Aleksanteri Lehtinen	1
2 ¹⁵	2 ¹ / _j	Rapakko, Amanda Lindgren	3
2 ¹⁶	2 ¹ / _k	Raittila, Kalle Lindstedt	2
2 ¹⁷	2 ¹ / _l	Peltola, Kalle Peltola	1
2 ¹⁸	2 ¹ / _m	Lurto, M. Hartman, Viljo Imnellin	4

2.5 Ensimmäinen asemakaava

Kun Karkkila oli itsenäistynyt omaksi kauppalakseen 1932, laadittiin kauppalan rakentumista ohjaamaan asemakaava. Vuonna 1934 päivätyn asemakaavaehdotuksen laati Tampereen kaupungin asemakaava-arkkitehti Elis Kaalamo.

Kauppalan keskusta kasvoi pitkälti asemakaavan mukaan. Myös Vattolan alue sisältyi tähän asemakaavaan. Högforsin tehdas-alue jää kaavan ulkopuolelle.

Asemakaava esittää alueelle hierarkiaan ja sommitteluun perustuvan, klassismin ja funktionalismin sekä puutarhakaupungin piirteitä omaavan rakenteen. Alue jakautuu osa-alueisiin joilla kaikilla on oma keskuskortteli. Alueen keskellä säteittäisesti eri suunnilta ohjautuvien katujen solmukohdassa on tiiviimmin rakennettu keskusta ja sen keskellä vanha kirkko. Pyhäjärven ranta on osoitettu yhtenäisesti jatkuvana puistoalueena, johon liittyy kokonaisrakenteeseen kytkeytyviä sommiteltuja aiheita.

Enintään 4-kerroksisin rakennuksin rakennettavat keskustakorttelit ovat pää-

katujen suuntaan suljettuja ja avautuvat ympäröivien viheralueiden suuntaan.

Keskustan ympärille on esitetty osa-alueisiin jakautuvia, puistoalueiden erottamia tiiviitä pientaloalueita, joihin liittyy hierarkiaa ja kaupunkimaisuutta korostavia aksiaalisia katu-, puisto- ja aukiosommitelmia.

Ote vuoden 1934 asemakaavasta.

Vuoden 1934 asemakaava ja silloinen pohjakartta, päällä nykyiset rakennukset ja tiet. Kartat eivät ole täysin samaan suhteeseen asemoitavissa.

Vuoden 1936 asemakaavaehdotuksessa Vattola kytkeytyy keskusta linjaukseltaan suoristetun Vattolantien välityksellä. Ranta-alue on osoitettu leveydeltään ja jäsenyykseltään vaihtelevaksi puistoalueeksi. Puiston reunalla on julkisia rakennuksia (ruskea) ja rannalla laitureita sekä kaksi uimarantaa. Lähempänä keskustaa olevan uimarannan tuntumaan on osoitettu torialue ja sen päätteeksi julkinen rakennus. Olevaa rakentamista tai vanhaa tieverkkoa vahvasti sommiteltu kaava ei erityisemmin ota huomioon. Liiston talot jäävät puistoalueelle, Eskolan ja Mäkelän korttelialueille sijoittuvat talot on mahdollista säilyttää, joskaan tonttijako ei tue säilyttämistä.

Vattolan keskiosassa nykyisen Korpiiniitynkadun paikkeilla on poikittainen pääakseli, johon liittyy puurivien rajaama sommiteltu puisto. Puistoa reunustaa julkiset rakennukset (ruskea) ja kerrostalot (tumma vihreä). Tästä luoteeseen Pyhäjärveen työntyvän niemen länsipuolelle on laaja puistoalue, johon liittyi sommiteltuja puistokäytäviä. Asemakaavan mukaan enintään 2-kerroksisina rakennettavat pientalot (vaalea vihreä) sijoittuvat tiiviinä nauhoina katujen varsille, muodostaen rajattua kaupunkimaista katutilaa. Huomattava yksityiskohta on rakennusten ja kadun väliin osoitettu koristeistutuksilla istutettu etupuutarha. Kaikkia Vattolan alueen pientalokortteleita kiertää tällainen kapea etupuutarha.

Alueen nykyinen kaupunkirakenne perustuu pitkälti tähän vuoden 1934 asemakaavaan, joskin kaavan erityiset kaupunkimaiset korostukset, kuten julkisten rakennusten ja puistojen aksiaaliset sommitelmat, jäivät toteutumatta. Myös keskustan puistoakseli julkisine rakennuksineen ja kerrostaloineen on jäänyt toteutumatta.

2.6 Alueen kehitys 1930-luvun jälkeen

Asemakaavan valmistumisen jälkeen Vattola säilyi vielä pitkään maaseutuna. Maisemaa hallitsivat laajat avoimet viljelykset. Maatilat ja vanhempi asutus sijoittui pellon keskeltä nousevien peltosaarekkeiden reunoille ja lounaassa nousevan metsäharjanteen reunaan.

Asemakaavan mukaista tiivistä pientaloasutusta alkoi muodostua Taka-Vattolaan Koivukadun länsipuolelle 1950- ja 1960-luvuilla. Seuraavana vuosikymmenenä 1970-luvulla alkoi asutus lopulta valtaamaan myös Etu-Vattolan peltoalueita. Uusi rakentaminen oli pääosin 1–kerroksista ja sijoittui asemakaava tarkoin noudattaen istutuskaidan erottamana kadun reunaan. Matalasta rakentamistavasta johtuen jäi katutila suunniteltua avarammaksi. Alkuperäisen asemakaavan kaupunkimaiset aksiaaliohjelmat julkisine rakennuksineen, puistoineen ja niitä rajaavine kerrostaloineen jäivät toteutumatta.

Valokuva Vattolasta arviolta 1950-luvulla. Taustalla näkyy 1930-luvun lopulla rakennettu Vattolantien varressa sijaitseva kaksikerroksinen myymälärakennus. Sen oikealla puolella oleva satulakattoinen vanhempi asuinrakennus, tummasävyinen taitekattoinen asuinrakennus sekä valkea Vattolantien varressa sijaitseva rakennus ovat kaikki edelleen olemassa. Alue on yleisilmeeltään avoin, voi nähdä että valkeat jälleenrakennuskauden tyyliin tehdyt pientalot ovat vasta hiljattain rakentuneet entiselle peltoalueelle ja puutarhat ovat vasta aluillaan. Kuva Karkkilan museo.

Arkkitehti Väinö Tuukkanen laatimassa, vuonna 1953 vahvistetussa, VI ja VII kauppalanosan käsittävässä asemakaavamuutoksessa on aiemman asemakaavan aksiaaliset puistosommitelmat ja torialue poistettu. Vattolantien linjausta on muutettu nykyistä vastaavaksi ja rannan kortteleita on muutettu. Kaava-alue on laajennettu lounaaseen Huhtimonkadun ja Kallionkadun ympäristössä. Kaava otti huomioon aiempaa paremmin huomioon olevan rakentamisen mutta esimerkiksi Mäkilän pihapiiri jakautui kaavassa edelleen useiksi tonteiksi, tontinrajan kulkiessa suoraan päärakennuksen läpi. Vattolantien varteen on esitetty kaksikerroksista rakentamista ja muualle omakotirakentamista. Rakennusten paikat on tarkoin ja säännönmukaisesti merkitty katujen varsien istutettaviksi määrättyjen alueiden reunaan. Elis Kaalamon 1930-luvulla laatiman asemakaavan mukaista uutta rakentamista oli tässä vaiheessa muodostunut lähinnä Taka-Vattolan alueelle sekä Kantoniitynkadun eteläisimpään kortteliin.

2.7 Rakennuskannan kehitys 1950-luvulta tähän päivään

2.7 Vattola tänään

Vakiintuneen käytännön mukaan Vattolan entisen kylän alue jakautui Etu- ja Taka-Vattolaan. Alueiden välistä rajaa ei ole tarkkaan määritelty, vaikkakin sen voi katsoa kulkeeneen Koivukadun kohdalla. Tiiviin asutuksen alue, eli varsinainen Vattolan kylän keskusta, sijoittui Pyhäjärven lounaisrantaan Etu-Vattolaan ja osaan Taka-Vattolaa. Tämän inventoinnin selvitysalue sijoittuu Vattolan keskeiselle alueelle entiseen Etu-Vattolaan. Maanmittauslaitoksen kiinteistötunnusjärjestelmän uusimisen yhteydessä vuonna 2014 poistettiin vanhat tilahistoriaa kuvaavat kylärajat virallisesti käytöstä.

Vattolan Pyhäjärven rantaa seuraava alue on verrattain tiivistä rakennettu ja rakennuskannaltaan hyvin kerroksellinen pientaloalue. Kaupunkirakenne noudattaa paljolti 1930-luvun asemakaavaa, joskin kaavan kaupunkimaiset korostukset ja aksiaaliset puisto- ja katusommitelmat ovat jääneet toteutumatta. Kaupunkikivassa leimallisia ovat 1970- ja 1980-luvun yksikerroksiset tasakattoiset tai loivalla satulakaton varustetut omakotitalot.

Vanhat talot, Eskola ja Mäkilä pihapiireineen ovat vielä jäljellä. Myös Liiston pihapiiri on säilynyt, joskin asuinrakennus on myöhemmin uusittu. Alueen vanhempaa rakennuskantaa edustavat lisäksi yksittäiset 1800-luvun ja 1900-luvun alun torpat ja mäkituvat, useat kuitenkin myöhemmin jossain määrin muuntu-neessa muodossa. Näitä ovat mm. 1800-luvun puolivälissä rakennettu Syrjälän torppa, 1900-luvun alussa rakennettu Renbackan torppa, 1800-luvun lopussa rakennettu ja myöhemmin laajennettu nykyinen Peromaan talo sekä ns. Santamäen talot Hiisimetsänsäntien varrella.

Tiiviisti rakentuneiden pientalotonttien välissä on edelleen säilynyt pienialaisia avoimia peltoalueita sekä metsäisinä puistoina säilytettyjä mäenkumpareita. Yksittäisiä saunoja lukuun ottamatta rakentamattomana säilynyt ranta-alue on asema- ja yleiskaavassa osoitettu virkistysalueeksi, jonka läpi kulkee järveä kiertävä virkistysreitti. Rantaraitti on rakennettu selvitysalueen itäreunaan saakka, jossa sijaitsee mm. kaupungin uimaranta, tenniskenttiä ja kioski. Selvitysalueella ei enää ole kaupallisia tai julkisia palveluja. Koivukadun risteyksessä on 1930-luvulla rakennettu entinen liikerakennus.

Näkymä Vattolantietä länteen, oikealla Eskolan talo ja pihapiiri. Kadun varrella kulkee viherkaidan erottama kevyen liikenteen väylä.

Nykyään Vattola on verrattain tiivistä omakotialuetta, joka valtaosaltaan on rakentunut 1970- ja 1980-luvuilla. Vattolantien varrella on lisäksi yksittäisiä 1980-luvulla ja sen jälkeen toteutuneita rivitaloryhmiä. Tärkeän leimansa alueelle antaa säilynyt vanhempi rakennuskanta.

Asuinrakennukset sijoittuvat asemakaavaa noudattaen tasajaoon kadun varteen pienen istutuskaitaleen erottamana. Vilkkaimman rakennuskauden aikana 1970- ja 1980-luvuilla, olivat yksikerroksiset tasakattoiset tai loivalla satulakaton varustetut omakotitalot suosiossa. Näihin liittyi usein takapihaa rajaava siipiosa. Autotalli oli osana samaa rakennusmassaa, jolloin muita piharakennuksia ei tarvittu. Ilmakuvassa tämä alueella hallitseva rakennustyyppi erottuu syvärunkoisena, L-muotoisena rakennuksena. Vanhempi rakentaminen erottuu kartalla mm. vapaamman sijoittelunsa puolesta. Vanhempiin pihapiireihin liittyy usein myös useita keskenään erikokoisia talousrakennuksia.

Karkkila 07563 Lentokuva Vallas oy elokuu -07

Ilmakuvien koosteesta ilmenee hyvin alueen nykyinen rakenne ja maisemalliset ominaispiirteet. Metsäisinä puistoalueina säilytetyt mäenkumpareet erottuvat muutoin maastoltaan tasaisessa maisemassa. Niiden välissä on mattomaisena tiiviinä ja suorakulmaisesti jäsennehtynä rakenteena entisille peltoalueille toteutettua pientaloasutusta. Mäkilän tilakeskuksen ja siihen liittyvän sahan ympäristössä on säilynyt avointa peltoaluetta, josta osa on kaavoitettu yleistä rakentamista varten. Asutuksen taustalla kohoaa laaja metsäinen rakentamaton harjanne-alue.

Edustalla kulkevan Vattolantien varsi on toistaiseksi vielä harvakseltaan rakentunut. Pienialaiset metsiköt jakavat muutoin avointa vehreää ja rakentamattomana säilynyttä ranta-aluetta. Rantaa reunustaa suojaava rantapuusto, joka korostaa kaarevalinjaisen ja maisemassa tunnusomaisen Lapinniemen rantoja. Osa viimeistään 1800-luvun alussa viljelykäyttöön otetuista ranta-pelloista on edelleen viljeltynä. Vattolan rantapuistossa on vanha uimaranta sekä tenniskentät. Kenttien vieressä Vattolantien varressa sijaitsee alueen ainoa kahvila.

Vanhat maatilat ja kantatilat

Vattolan kylän kesiajalta tunnettu historia oli aina 1800-luvun lopulle tultaessa yksinomaan kylän vanhojen mautilojen historiaa. Tilojen asema säilyi vahvana vielä pitkään 1900-luvulle, kunnes uusi pientaloasutus myöhemmin hiljalleen alkoi muuttaa maisemaa ja kylärakennetta.

Kyläkeskustassa sijainneen kaikkien kolmen vanhan mautilan pihapiirit ovat edelleen olemassa, joskin muuttuneissa muodoissaan. Maanviljely tiloilla on lopetettu jo kauan sitten ja talousrakennusten käyttö on muuttunut tai ne on purettu.

Näillä vanhoilla tiloilla on keskeinen asema sitä kulttuurihistoriaa tarkasteltaessa, josta myös alueen nykyinen identiteetti kumpuaa. Vanhoilla tilakeskuksilla, erityisesti Eskolan ja Mäkilän taloilla on myös tärkeä ja tunnusomainen asema alueen maisemassa.

Eskola

Tilan nykyinen Vattolantien varteen sijoittuva hirsirunkoinen päärakennus on rakennettu 1900-luvun alussa. Alkujaan rakennus oli pohjakaavaltaan tyyppilinen maalaistalo johon kuului tupa, kaksi kamaria ja sali. 1930-luvulla rakennukseen tehtiin neljä asuntoa ja uudet sisäänkäynnit sijoitettiin päätyihin. Rakennusta on myöhemmin muutettu ja mm. Vattolan puoleiset sisäänkäynnit on poistettu ja pihan puolelle on rakennettu uudet sisäänkäynnit. Pihan koillisnurkassa on vanhempi oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu pienempi hirsirunkoinen pitkänurkkainen mökki, ns. Hurmen mökki. Ainoa säilynyt ulkorakennus on kaksikerroksinen alkujaan nurkkakiville perustettu hirsirakenteinen luhtiaitta.

Tila siirtyi vuonna 1889 Högforsin tehtaan omistukseen. Vuonna 1950 tehdas luopui tilasta.

Kuvat ylhäällä; Vanhan luhtiaitan takana näkyy Eskolan vanha syytinkiläismökki. Päärakennukseen tehtiin 1930-luvulla neljä asuntoa ja näille uudet sisäänkäynnit.

Kuva vasemmalla; Eskolan 1900-luvun alussa rakennettu ja myöhemmin muutettu päärakennus sijoittuu Vattolantien reunaan.

Mäkilä

Tilan nykyinen päärakennus on vuodelta 1922. Hirsirunkoiseen satulakattoiseen rakennukseen liittyy molemminpuoliset taitekattoiset poikkipäädyt ja jugendtyyliset ikkunat. Perustuksen lohkokivet on tuotu Lemmoinvuorelta. Aiempi päärakennus, sijaitsi saman mäen rinteessä.

Pihapiirissä on lisäksi säilynyt 1800-1900-lukujen vaihteessa rakennettu entinen syytinkimökki ja luhtiaitta. 1920-luvulla rakennettu ja myöhemmin laajennettu navetta on toiminut vuodesta 1963 sahatavaravarastona. Sen vieressä on sahan ja puutavaraliikkeen käytössä olleita varastorakennuksia.

Liisto

Vanhalla paikallaan säilyneen Liiston talon pihapiiriä rajaa nykyään tiivis kuusialta. Pihassa, vanhan päärakennuksen paikalla on säilynyt 1900-luvun puolivälissä uudistettu tai kokonaan uusittu päärakennus sekä kauniita vanhoja pihapuita. Pihan perällä on kookas puurakenteinen vanhempi talousrakennus.

Torpat ja mäkituvat

Alueen säilyneet torpat ja mäkituvat ovat arvokkaita viimeisiä todisteita taakse jääneestä asumismuodosta. Vanhojen maatilojen ohella nämä ilmentävät kylän vanhinta historiaa.

Torpat sijoituivat perinteisesti erilleen kyläkeskustasta ja päätalosta paikalle, jossa oli mahdollista raivata omaa peltoa vuokraviljelyyn. Mäkitupalaiset, jotka harjoittivat muuta ammattia kuin viljelyä, saattoivat asettua usein huonosti viljeltävälle pienelle maapalalle myös lähemmäs kyläkeskusta.

Vattolassa on säilynyt yksittäisiä torppia ja mäkitupia sekä niihin rinnastettavia vanhempia asumuksia. Rakennukset ovat yleensä kooltaan vaatimattomia ja saattavat sijoittua hieman syrjään kylän keskeisistä väylistä.

Renbackan paikaksi kutsuttu tuvan ja huoneen mökki on rakennettu vuonna 1905 Mäkilän tilan maalle. Se on aikanaan sijainnut kylän reunamalla metsän keskellä, ja siinä on asunut metsänvartija Nyholm, joka mahdollisesti on talon rakentanutkin.

Syrjälän torpan iästä ei ole tietoa. Paikka on ollut Vattolan kylän Eskolan talon torppa. Vuodelta 1870 on säilynyt kontrahti Eskolan talon silloisen omistajan David Lindgrenin ja torppari Henrik Etolinin väliltä. Rakennus on peräisin ainakin tältä ajalta tai vanhempi. Etolinit lunastivat sittemmin torpan itselleen.

Peromaan talo oli alkujaan Vattolan kylän Mäkilän talon mäkitupa. Vuodelta 1910 on tuvasta säilynyt kontrahti, jonka on tehnyt Mäkilän isännän kanssa Matti Bergman (myöhemmin Peromaa). Häntä edelsi paikalla vuodesta 1899 mäkitupalainen Mikko Adolf Grönroth. Paikalla on ilmeisesti jo tuolloin ollut tuvan ja kahden kamarin mökki. Vuonna 1924 Matti Bergman lunasti paikan itselleen. Tämän jälkeen hän laajensi rakennusta merkittävästi. Vuonna 1910 Bergman rakensi betoniperustaisen tiilirunkoisen ulkorakennuksen makkaratehtaaksi. Karkkilaan saapuneen ensimmäisen junan kyydissä vuonna 1911 tuli tähän makkaratehtaaseen höyrykone. Peromaan makkaratehdas toimi rakennuksessa vuoteen 1953, jolloin päärakennukseen tehtiin tehdas- ja liikesiipi vanhan verannan tilalle. Tehdas ja myymälä toimi näissä tiloissa vuoteen 1980 saakka ja uudelleen vuosina 1986-1990. Välissä tiloissa toimi kirjapaino ja asuinrakennuksen alakerta oli tuolloin toimistokäytössä. Vuonna 1986 alakerta otettiin uudestaan asuinkäyttöön.

Vanhalla kylätontilla mäenrinteessä on säilynyt vanhempi, mahdollisesti 1900-luvun alussa rakennettu pienehkö luonnonkivisokkelille perustettu mökki talousrakennuksineen. Ikkunat ovat tyyliltään 1950-luvulta.

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun asuinrakennukset ja uudet elinkeinot

Johdanto

1800-luvun lopulla alueelle muutti uusia ammatinharjoittajia, joista osa sai elantonsa suoraan Högforsin tehtaalta, osa oli toi mukanaan uusia elinkeinoja ja palveluja. Alueelle tuli useita kauppoja, suutarinverstas, puhelinkeskus ja kahvila. Entisen mäkitupalaistalon paikalle perustetusta makkaratehtaasta on selostettu edellisessä kappaleessa

Hiisimetsä; Harakkamäki tai Santamäki ovat kaikki nimiä joita on käytettyalueesta, jossa Lepolan talo sijaitsee. Johan Edvard Hellgren vuokrasi Liistoin isännältä, Erik Lindstedtiltä maapalan vuonna 1908, ja rakennutti paikalle talon vuonna 1910. Lepolassa on toiminut kauppa jota pitivät Liljegrenin Frans ja Kalle. Talolla on ollut useita omistajia ja se on ollut pitkät ajat vuokralla. Tuolloin talossa asui yhtä aikaa ainakin kaksi perhettä, mahdollisesti myös joku lisävuokralainen.

Oletettavasti 1800- 1900-lukujen vaihteessa rakennetussa talossa on toiminut paikakakunnan ensimmäinen puhelinkeskus vuodesta 1907 1930-luvulle saakka. Keskuk- sen pitäjänä toimi tuolloin talossa asunut kultaseppä Gustafsson vaimoineen. Sa- manaikaisesti ja vielä viime sotien jälkeen toimi rakennuksessa Juseliuksen kaupp- aliike ja jonkin aikaa myös kahvila. Kauppa sijaitsi rakennuksen eteläpuolelle myö- hemmin tehdyssä laajennuksessa. Kerrotaan myös että rakennuksessa olisi I maail- mansodan aikana toiminut kansankeittiö linnoitustöissä olleille.

1880-luvulla rakennetussa ”Siltasen talossa” asui aikanaan Högforsin tehtaan sep- pä Aapeli Siltanen.

Tyynelän talon rakennuttivat vuonna 1910 Niles Johan ja Serafina Nikander.

Leppämäen (Alitalon) rakensi vuonna 1901 suutari Frans Oskar Wahlsten. Vuotta myöhemmin hän rakensi tontin länsireunalle toisen asuinrakennuksen (Ylitalon) ja sen kanssa saman katon alle osan ulkorakennuksista. Tätä kahden huoneen asuin- rakennusta hän käytti suutarinverstaana. Alitaloon asutettiin viime sotien aikana karjalaisia.

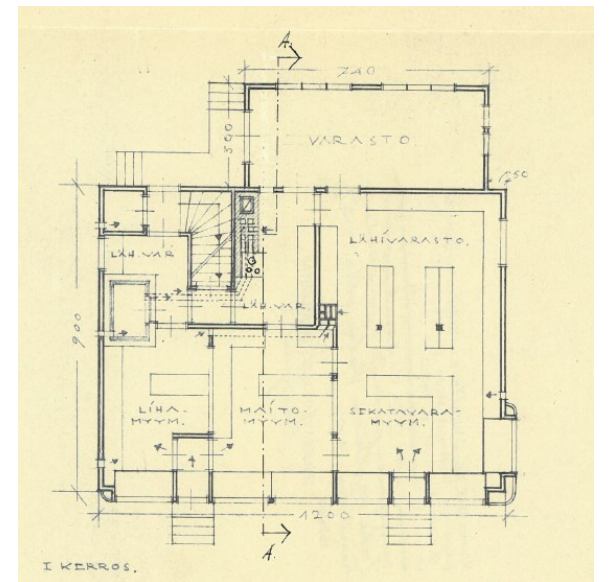
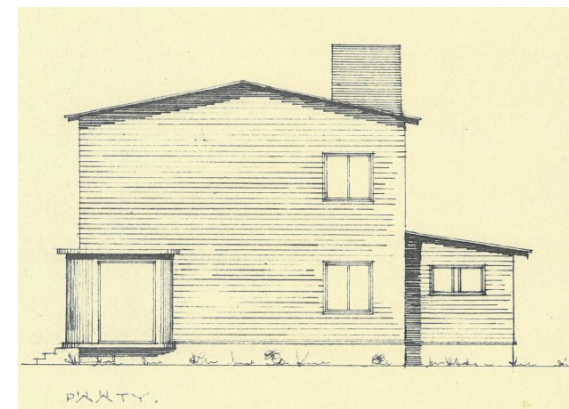
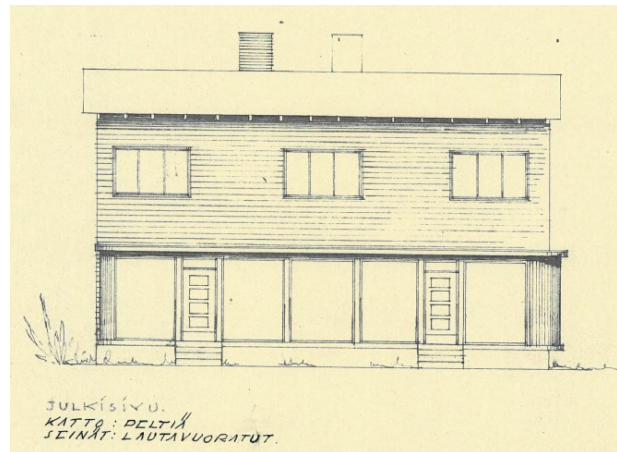
1920— 1940-lukujen asuinrakennukset ja Osuuskauppa Tuen liikerakennus

Hiisimetsänskadun varressa puutarhatontin takaosassa on alkuperäiset piirteensä hyvin säilyttänyt taitekattoinen, tyypillistä 1910-1920-luvun pientalorakentamista edustava asuinrakennus. Julkisivuissa on vihreä pystyrimavuoraus ja T-malliset puuikkunat.

Hiisimetsänsäädun varressa vanhalla kylätontilla säilynyt vuonna 1930 rakennettu hirsirunkoinen satulakattoinen asuinrakennus edustaa aikakaudelleen tyypillistä pientalorakentamista. Rakennusta on myöhemmin hieman korotettu ja muutettu mutta ikkunamalli ja kattomuoto lienevät alkuperäiset.

Vattolantien ja Koivukadun risteyksessä sijaitseva myymälärakennus on suunniteltu Kulutusosuuskuntien keskusliiton (KK) rakennusosastolla Karkkilaan vuonna 1904 perustetun Osuusliike Tuen rakennukseksi. 13.6.1938 päivätyt pääpiirustukset on allekirjoittanut Lauri Manninen. Pohjakerrokseen suunniteltiin kolme liiketilaa lihamyymälää, maitomyymälää ja sekatavaramyymälää varten, ja toiseen kerrokseen asunto. Liiketiloihin liittyi korkealla ikkunaseinällä varustettu, erkkerimäinen, nurkassa pyöristetty uloke. Tämä funktionalismiin viittaava ratkaisu on edelleen säilynyt, joskin erkkerin päätyikkuna on myöhemmin poistettu. Rakennuksen ilmettä on muuttanut myöhempi lisälämmöneristys ja julkisivun peltiverhous.

1950– ja 1960- lukujen asuinrakennukset

Alueen länsireunalla sijaitseva pienehkö satulakattoinen 1½ -kerroksinen asuinrakennus on ilmeeltään hyvin säilynyt esimerkki 1940-luvun perinteiseen tyyliin hirrestä tehdystä pientalosta. Julkisivuissa on alueella toistuva erityinen kapea okran sävyiseksi maalattu pystypaneeli ja pystyjakoiset puuikkunat.

Kantoniitynkadun varressa on säilynyt ryhmä 1950-luvun tyyppivaikutteisia pientaloja. Edustan rakennuksen päädyssä korostuvat aikakauden erityisinä arkkitehtonisina yksityiskohtina avoräystäät, kevyt ulokeparveke teräskaiteineen, kulmaikkuna ja, kapeat ikkunapuitteet. Erityisenä tyyliteltynä ratkaisuna on sisäänkäynnin sisäänvedetty nurkka.

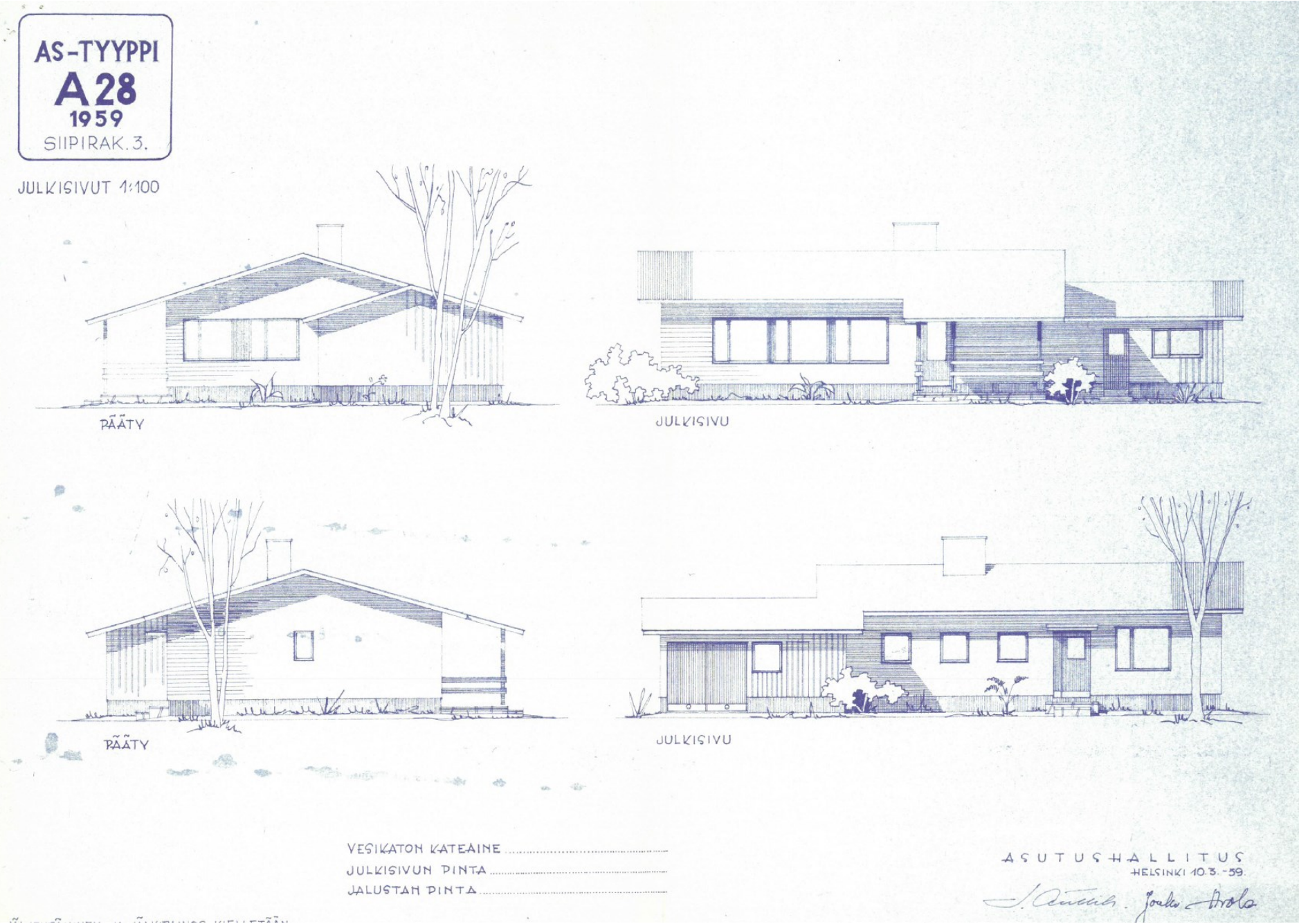
Vattolantien varressa sijaitseva, 1951 valmistunut jälleenrakennuskauden tyyppivaikutteinen 1½-kerroksinen pientalo.

Hiisimetsäntien varressa on jälleenrakennuskauden tyyppivaikutteinen 1½-kerroksinen pientalo, Julkisivuverhouksena on alueella tuohon aikaan yleisesti käytetty erityinen kapea pystypaneeli ja pystyjakoiset alkuperäiset ikkunat. Toisessa päädyssä on tyyliin kuuluva kevyt ulokeparveke johon liittyy teräsputkikaiteet.

Kantoniitynkadun varressa sijaitsevan, 1952 valmistuneen asuinrakennuksen on suunnitellut rakennusmestari Kauko Oraluoma. Talon rakennutti itselleen Högforsin tehtaalla työskennellyt Nurmijärveltä muuttanut puuseppä Mäntynen. Rakennukseen liittyy jälleenrakennuskauden tyyppillisten piirteiden ohella, joita ovat mm 1½ kerroksisen syvärunkoisen rakennuksen hahmo ja pystyjakoiset ikkunat, myös erityisiä yksilöllisiä piirteitä kuten sisäänvedetty sisäänkäynti, pyöreä erkkeri ja kauniisti detaljoitu ulokeparveke teräskaiteineen.

1950-luvun lopulla alettiin omakotirakentamisessa suosia yksikerroksista, kellaritonta talotyyppiä, jonka vaakasuuntaisuutta korostivat matala sokkeli ja loiva, kaltevuudeltaan 1:2–1:4 harjakatto. Ullakoista luovuttiin. Puurunkoisia puolitoistakerroksisia tyyppitaloja rakennettiin edelleen, mutta niiden arkkitehtuuria arvosteltiin nappulamaisuutensa vuoksi kömpelöksi. Asumista yhdessä tasossa arvostettiin, ja portaissa kulkemisen rasittavuudesta kirjoitettiin lehdistössä.

Hiisimetsänsäkadun varressa on alkuperäisen ilmeensä hyvin säilyttänyt Asutustoimikunnan piiriarkkitehti Jouko Arolan suunnittelema Asutushallituksen tyyppitalo A28 vuodelta 1959. Vastaavia tyyppitaloja on rakennettu ympäri maamme 1950-luvulla.

Loivalla satulakaton varustettuun 1-kerroksiseen rakennukseen liittyy eteläpuolella avokuisti ja päädyssä porrastuvana rakennusmassana toteutettu autotalli. Julkisivuissa on vaakasuuntainen nurkissa jiirattu valkea alkuperäinen limilautavuoraus ja ikkunat ovat pystyjakoisia alkuperäisiä puuikkunoita. Katteena on saumattu pelti.

1970- ja 1980-luvun rakentaminen

Vattolan nykyisestä rakennuskannasta pääosa on rakennettu 1970- ja 1980-luvuilla. Yleiseksi rakennustyyppiksi muodostui tuolloin 1- kerroksinen loivalla satulakatolla tai aumatulla katolla varustettu rakennus, johon usein liittyi takapihaa toisella puolella rajaava siipiosa. Julkisivuverhouksena käytettiin yleisesti tiiltä tai puuta ja näiden yhdistelmiä. Tiiliverhous oli tyypillisesti keltävän, ruskean, punaisen tai valkoisen sävyinen ja toisinaan struktuuripintainen ja siihen saattaa liittyä puuverhoiltuja osia kuten kuisteja, varastoja tai ikkunaseinien välipintoja.

Rakennukset sijoittuvat asemakaavan mukaisesti kadun istutusalueen reunaan ja muodostavat siinä rajattua mutta avaraa ja leveää katutilaa. Istutukset liittyvät oleellisena Vattolan katukuvaan. Pitkälti entiselle peltoalueelle rakentuneella alue oli puuton ja lähes kaikki kasvillisuus on istutettu myöhemmin. Kadun vartta reunustaa usein tiivis pensas-aita, ja toisinaan myös harvat puurivit. Vaatimus tuli alueen ensimmäisestä asemakaavasta joka määräsi kadun varren istutettavaksi puin ja pensain. Katukuvassa korostuvat erityisenä ominaispiirteenä istutetut erikoislajikkeet, mm erilaiset koristemännyt ja kuuset sekä ilmeikkäät pensastutukset.

ARVOT JA SUOJELUSUOSITUKSET

Inventoinnin kohdekorteilla kuvatut kohteet edustavat sellaisia kulttuuriympäristön arvoja, joiden säilyminen niiden arvon ja ominaislaadun vaatimalla tavalla olisi turvattava. Kohteiden yhteydessä arvio-otsikon alla on lyhyt luonnehdinta ja perustelu kohteen arvolle. Kohteiden arvotus on tehty osana tätä selvitystyötä.

Suojeluperusteet

Kohteiden yhteyteen on kirjattu lyhyenä yhteenvetona kohteen erityiset suoje- lu- ja luettelointiperusteet. Tässä kohdassa on pyritty kuvaamaan niitä kohteen ominaispiirteitä, esim. harvinaisuus, tyypillisuus, arkkitehtoninen korkea laatu, erityinen kulttuurihistoriallinen arvo, asema maisemassa tms. johon suojelu perustuu. Suojeluperusteita tukee kolmijakoinen arvotus. Kohteen arvo ei määräydy yksin arvokriteerien lukumäärän mukaan, koska yksikin kriteeri voi olla hyvin vahva.

Kohteiden arvotuksessa on käytetty seuraavia arvoperusteita:

Kulttuurihistoriallinen arvo

Kulttuurihistoriallinen arvo on laaja käsite, jolla halutaan ilmaista, että **kohteen säilyttäminen aineellisen ja henkisen kulttuuriperinnön ilmentymänä on yhteisön kannalta toivottavaa**. Vattolan kulttuurihistorian kannalta keskeisen ryhmän muodostavat vanhojen maatilojen rakennukset sekä niihin liittyneet torpat ja mäkituvat. Toisen merkittävän ryhmän muodostavat 1800-luvun lopulla alueelle asettuneiden erilaisten ammatinharjoittajien rakennukset .

Rakennushistoriallinen arvo

Rakennushistoriallinen arvo voi liittyä rakennuksen arkkitehtoniseen eheyteen tai ominaislaatuun, erityiseen rakennustekniseen ratkaisuun tai tiettyä, esimerkiksi paikkakunnan rakennusperinnettä ilmentävään toteutukseen, rakennuksen tyypillisyyteen tai harvinaislaatuun. Rakennuksen erityinen käyttötarkoitus voi myös olla rakennushistoriallisen arvon peruste.

Kaupunkikuvallinen arvo

Rakennetussa ympäristössä merkittävä ja kulttuurimaisemaan vaikuttava tai ympäristökuvaa rikastuttava rakennus/rakennusryhmä jonka säilyttäminen on maisemanäkymien tai kyläkuvan kannalta toivottavaa.

Kohteet on arvotettu kolmeen arvoluokkaan, jossa määritellään suojelusuositukset asemakaavoitusta varten. Arvoluokkiin sisältyy sekä aikaisemmissa inventoinnissa tarkasteltuja kohteita että uusia kohteita, joiden arvot ovat nousseet esiin ajankohtaisen inventoinnin yhteydessä.

LUOKKA 1

Arvoluokkaan 1 on luokiteltu sellaiset rakennus- ja aluekohteet, jotka tulee säilyttää koska niillä on

erityinen kulttuurihistoriallinen arvo ja todistusvoima

erityinen rakennushistoriallinen arvo ja merkittävyys,

erityiset kaupunkikuvalliset arvot

Vattolan alueelta ei ole merkitty kohteita luokkaan 1

LUOKKA 2

Arvoluokkaan 2 on luokiteltu sellaiset rakennus- ja aluekohteet, joiden säilyttäminen on perusteltua koska kohteilla on;

kulttuurihistoriallinen arvo, esimerkiksi

Alueen maatilakulttuurin historiaa ilmentävä kohde, jonka säilyttäminen on aluekokonaisuuden kannalta toivottavaa.

Rakennukset, jotka ilmentävät 1800-1900 luvun- vaihteen uusia elinkeinoja.

rakennushistoriallinen arvo, esimerkiksi

Rakennus on rakennusajalleen tunnusomainen tai tyypillinen; alkuperäiset ominaispiirteet ovat hyvin tunnistettavissa myöhemmistä muutoksista huolimatta.

kaupunkikuvalliset arvot, esimerkiksi

Maatilojen asuin- ja talousrakennusryhmät pihapiireineen.

Rakennus on osa kaupunkikuvallista aluekokonaisuutta, jonka ominaispiirteiden säilyttäminen on katunäkymien kannalta toivottavaa.

Rakennukset tai rakennusryhmät, joiden säilyttäminen on katunäkymien kannalta toivottavaa.

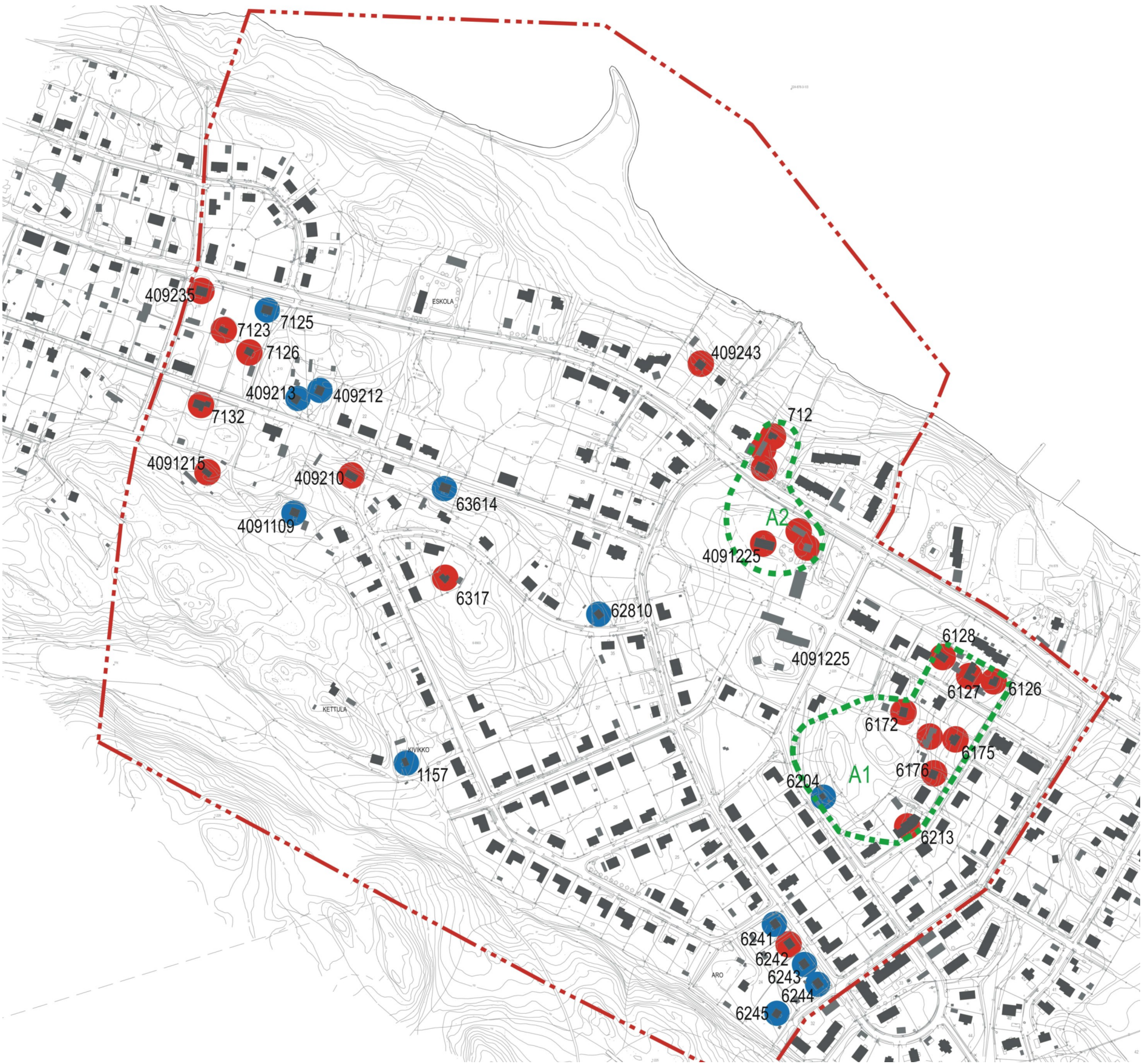
LUOKKA 3

Arvoluokkaan 3 sisältyvät sellaiset kohteet, jotka inventoinnin perusteella ovat huomionarvoisia tarkastelualueen kulttuurihistorian, rakennushistorian tai kaupunkikuvan kannalta, mutta joiden suojelulle yksittäisinä rakennuksina ei ole erityisiä perusteita, jotka ovat ilmeeltään merkittävästi muuttuneet tai jotka ovat niin huonokuntoisia, että niiden säilymisedellytykset ovat epätodennäköisiä.

Tähän ryhmään kuuluvat mm. alueen tunnusomaiseen kyläkuvaan liittyvät ja myöhemmin muuttuneet jälleenrakennuskauden pientalot, sekä ilmeeltään muuttuneet 1900-luvun alkupuolen tavanomaiset asuinrakennukset.

MUUT KOHTEET

Inventoinnin yhteydessä on todettu, että alueen muut rakennukset ja rakennusryhmät eivät nykyisellään edusta sellaisia kulttuurihistoriallisia, rakennushistoriallisia tai maisemakuvallisia arvoja, että niiden säilyttäminen olisi tarpeen turvata esimerkiksi kaavallisin keinoin.

KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

LUOKKA 2

Kohteen säilyttäminen on perusteltua koska kohteella on;

Kulttuurihistoriallinen ja/tai rakennushistoriallinen ja/tai kaupunkikuvallinen arvo

Ryhmään sisältyvät mm alueen maatilakulttuurin historiaa tai 1800-1900 luvun- vaihteen uusia elinkeinoja ilmentävät koh- teet, rakennusajalleen tunnusomaiset ja tyypilliset kulttuuriym- päristön kohteet joiden alkuperäiset ominaispiirteet ovat hyvin tunnistettavissa. Kaupunkikuvalliseen aluekokonaisuuteen si- sältävät kohteet

LUOKKA 3

Kohde, joka inventoinnin perusteella on huomionarvoinen tar- kastelualueen kulttuurihistorian, rakennushistorian tai kaupun- kikuvaan kannalta, mutta jonka suojelulle yksittäisenä rakennuk- sena ei ole erityisiä perusteita, kohde on ilmeeltään merkittä- västi muuttunut tai niin huonokuntainen, ettei sillä ole säily- misedellytyksiä

Tähän ryhmään kuuluvat mm. alueen tunnusomaiseen kyläku- vaan liittyvät ja myöhemmin muuttuneet jälleenrakennuskau- den pientalot, sekä ilmeeltään muuttuneet 1900-luvun alku- puolen tavanomaiset asuinrakennukset.

ARVOKAS KULTTUURIYMPÄRISTÖKOKONAISUUS

A1 Vattolan kylätontin alueen kulttuuriympäristö

Vattolan vanhalla kylätontilla säilynyt ryhmä, Karkkilan teollis- tumisen aikana 1800-1900-luvun vaihteessa rakennettuja asuin- ja talousrakennuksia pihapiireineen, muodostavat kylä- mäisen ja alueen kulttuurihistoriaan vahvasti kytkeytyvän ym- päristökokonaisuuden.

A2 Mäkilän ja Eskolan kulttuuriympäristö

Mäkilän ja Eskolan entisten maatilojen asuin- ja talousraken- nukset muodostavat Vattolantien varressa kyläkuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan, alueen vuosisatoja jatku- nutta maanviljelykulttuuria kuvastavan kokonaisuuden.

kohdenro 2018	kiinteistötunnus	suojeluperusteet 2018	arvo- luokka	arvot	kohdenro 2018	kiinteistötunnus	suojeluperusteet 2018	arvo- luokka	arvot
712	224-7-1-2	Kyläkuvassa näkyvästi sijoittuva kylän kantatilan talouskeskus, jossa on säilynyt 1900-luvun alussa rakennettu päärakennus, vanhempi hirsirakenteinen luhtiaitta sekä pieni pitkänurkkainen syytinkiläismökki.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	6241	224-6-24-1	Ilmeeltään ja yksityiskohdiltaan hyvin säilynyt yksilöllisesti suunniteltu jälleenrakennuskauden pientalo. Rakennus liittyy korttelin samanaikaisten rakennusten muodostamaan ryhmään.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
1157	224-6-1-157	Pientaloalueen laidalla sijaitseva alkuperäiset piirteensä säilyttänyt 1940-luvun asuinrakennus pihapiireineen.	3	Kulttuurihistoriallinen arvo	6242	224-6-24-2	Ilmeeltään hyvin säilynyt, yksilöllisesti suunniteltu jälleenrakennuskauden pientalo, johon liittyy erityisiä arkkitehtonisia aikakauden piirteitä. Rakennus liittyy korttelin samanaikaisten rakennusten muodostamaan ryhmään.	2	Rakennustaiteellinen, Kaupunkikuvallinen arvo
6126	224-6-12-6	Alueen vanhinta rakennuskerrostumaa edustava, 1800-luvun lopulla rakennettu pienehkö asuinrakennus ja maakellari. Rakennuksen alkuperäistä ilmettä on jonkin verran muuttanut myöhempi laajennus, mutta vanha osa luonnonkivikivijalkoineen on edelleen hyvin hahmotettavissa. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	6243	224-6-24-3	Ilmeeltään korjauksissa jonkin verran muuttunut 1950-luvun tyyppitalovaikutteinen pientalo. Rakennus liittyy korttelin samanaikaisten rakennusten muodostamaan ryhmään.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
6127	224-6-12-7	Alueen vanhinta rakennuskantaa edustava, oletettavasti 1800-1900-lukujen vaihteessa rakennettu asuin- ja liikerakennus, jossa on sijainnut Karkkilan ensimmäinen puhelinkeskus, sekä myöhemmin kahvila ja myymälä. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	6244	224-6-24-4	Ilmeeltään korjauksissa jonkin verran muuttunut 1950-luvun tyyppitalovaikutteinen pientalo. Rakennus liittyy korttelin samanaikaisten rakennusten muodostamaan ryhmään.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
6128	224-6-12-8	Alueen harvalukuista 1930-luvun rakennuskantaa edustava, ilmeeltään myöhemmissä korjauksissa hieman muuttunut aikakaudelleen tyypillinen asuinrakennus. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	6245	224-6-24-4	Ilmeeltään varsin hyvin säilynyt, 1950-luvun tyyppitalovaikutteinen pientalo. Rakennus liittyy korttelin samanaikaisten rakennusten muodostamaan ryhmään.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
6172	224-6-17-2	Alueen vanhempaa rakennuskantaa edustava, arviolta 1900-luvun alussa rakennettu, ilmeeltään varsin hyvin säilynyt asuinrakennus ja talousrakennus. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	6317	224-6-31-7	Ilmeeltään varsin hyvin säilynyt 1900-luvun alussa rakennettu entinen metsänvartijan mökki.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
6175	224-6-17-5	Alueen vanhinta rakennuskantaa edustava, 1800-1900-luvun vaihteen asuinrakennus ja suutarinverstaana toiminut piharakennus pihapiireineen. Päärakennuksen alkuperäistä ilmettä on jonkin verran muuttanut myöhemmät ikkuna- ja kuistimuutokset sekä muuttunut julkisivun sävy. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	7123	224-7-12-3	Vattolantien varressa ilmeeltään alkuperäisenä säilynyt 1900-luvun alun satulakattoinen asuinrakennus.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
6176	224-6-17-6	Alueen vanhinta rakennuskantaa edustava, 1910 valmistunut asuinrakennus pihapiireineen. Päärakennuksen alkuperäistä ilmettä on jonkin verran muuttanut myöhemmät ikkuna- ja kuistimuutokset. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	7125	224-7-12-5	Näkyvästi Vattolantien varressa sijaitseva ilmeeltään alkuperäisenä säilynyt aikakaudelleen tyypillinen jälleenrakennuskauden asuinrakennus.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
6204	224-6-20-4	Alueen vanhempaa rakennuskantaa edustava, arviolta 1900-luvun alussa rakennettu ilmeeltään jonkin verran muuttunut pieni mökki ja piharakennus. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	3	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	7126	224-7-12-6	Alueella harvalukuisena säilynyttä 1900-luvun alun pientalorakentamista edustava taitekattoinen ja ilmeeltään hyvin säilynyt asuinrakennus.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
6213	224-6-21-3	Alueen vanhinta rakennuskerrostumaa edustava, huvilamaiseksi asuinrakennukseksi 1920-luvulla muutettu entinen mäkitupalaisasunto. Rakennukseen liittyy 1950-luvulla rakennettu tehdas- ja liikesiipi jossa on toiminut makkaratehdas ja kirjapaino. Kohde liittyy Vattolan 1800-1900-lukujen vaihteen asutuksen muodostamaan ympäristökokonaisuuteen.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo	7132	224-7-13-2	1-kerroksinen ilmeeltään alkuperäisenä säilynyt asutushallituksen tyyppitalo vuodelta 1959.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
					62810	224-6-28-10	Alueen vanhempaa 1900-luvun alun asutusta edustava, ilmeeltään hieman kerroksellinen, mutta hahmoltaan hyvin säilynyt maisemassa näkyvästi sijoittuva asuinrakennus.	3	Kaupunkikuvallinen arvo

kohdenro 2018	kiinteistötunnus	suojeluperusteet 2018	arvo- luokka	arvot
63614	224-6-26-14	Ilmeeltään hyvin säilynyt jälleenrakennuskauden tyypillisiä piirteitä omaava asuinrakennus.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
409210	224-409-2-10	Alueen harvalukuista 1910-luvun rakennuskantaa edustava, ilmeeltään ikkunamuutosten myötä jonkin verran muuttunut asuinrakennus pihapiireineen. Muutokset on mahdollista palauttaa tulevissa korjauksissa.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
409212	224-409-2-12	Korttelin sisäosaan sijoittuva tyyppitalovaikutteinen jälleenrakennuskauden pientalo jonka ilmettä on muuttanut julkisivun myöhempi levyverhous.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
409213	224-409-2-13	Satulakattoinen mahdollisesti 1900-luvun puolivälissä rakennettu pientalo jonka ilme on myöhemmissä julkisivukorjauksissa jonkin verran muuttunut.	3	Kaupunkikuvallinen arvo
409235	224-409-2-35	Näkyvästi Vattolantien varressa sijaitseva funktisvaikutteinen 2-kerroksinen entinen asuin- ja myymälärakennus, jonka ilme myöhemmissä korjauksissa on jonkin verran muuttunut. Alkuperäinen ilme on mahdollista palauttaa tulevissa korjauksissa.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
409243	224-409-2-43	Alueella harvinainen rapattu klassismin piirteitä omaava 1920-luvun lopun asuinrakennus, johon liittyy hoidettu puutarha. Alkuperäiset piirteensä hyvin säilyttänyt rakennus sijoittuu näkyvästi Vattolantien varteen ja Pyhäjärven maisemaan.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Rakennustaiteellinen arvo
4091215	224-409-1-215	Alueen vanhinta rakennuskerrostumaa edustava, 1800-luvulla rakennettu pitkänurkkainen entinen torpan rakennus.	2	Rakennushistoriallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo
4091225	224-409-1-225	Kyläkuvassa näkyvästi sijoittuva vanhempi tilakeskus, jossa on maisemassa näkyvästi sijoittuva jugendvaikutteinen päärakennus vuodelta 1922, pieni syytinkimökki ja hirsiaitta.	2	Kaupunkikuvallinen arvo, Kulttuurihistoriallinen arvo

Lähdeluettelo

Kirjallisuus, lehtiartikkelit

Aalto Seppo, Rentola Kimmo: Karkkilan eli Högforsin ja Pyhäjärven entisen Pahajärven ihmisten historia. Jyväskylä 1992

HM. Lepolan talon vaiherikasta historiaa. Karkkilan kotiseutulehti xxx

Mikola Päivi, Hakamäki Risto: Karkkilan vanha rakennuskulttuuri. Riihimäki 1994

Missä maat ovat mainioimmat, Uudenmaan kulttuuriympäristöt, Uudenmaan liiton julkaisuja E114-2010

Muinaisjäännösrekisteri, <http://kulttuuriymparisto.nba.fi>

Museovirasto, RKY 2009

Putkonen, Lauri, toim. Rakennettu Uusimaa. Uudenmaan rakennettu kulttuuriperintö. Inventointiluonnos 2005

Suomen maatilat 1, 1933

Suuri maatilakirja III Uudenmaan lääni 1965

Kartat

Kalmbergin kartasto R VII, 1855

Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776–1805, Timo Alanen ja Saulo Kepsu, SKS 505, Tampere 1989.

Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Erkki-Sakari Harju ja Jussi T. Lappalainen (toim.), SKS, 2010.

Uudenmaan läänin pitäjänkartasto 1842-1844, Kansalliskirjasto.

Peruskartat. Maanmittaushallituksen kartografinen osasto. <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Senaatin kartat 1872, Kansalliskirjasto

Topografikartat. <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Topografikunnan kartat, pitäjänkartat 1:20 000, 1930-1940-l, Kansalliskirjasto.

Venäläiset topografiset kartat 1872, Kansalliskirjasto

Lohkomiskarttoja- ja asiakirjoja. maanmittauslaitos

Valokuvat

Lentokuva Vallas oy Karkkila 07563 elokuu -07

Suuri maatilakirja III Uudenmaan lääni 1965.

Finna

Painamattomat lähteet, selvitykset ja inventoinnit

Enqvist Johanna: Karkkila. Keskustaajaman osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Historiallisen ajan muinaisjäännökset. 19.-23.5.2008, Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Karkkilan rakennusvalvonta. Pääpiirustukset ja rakennuslupatiedot.

Karkkilan museo. Valokuvia.

MA-arkkitehdit: Karkkilan keskustan ja kaakkoisosan osayleiskaavan maisemaselvitys. Helsinki 2009

MA-arkkitehdit: Karkkila, Keskustaajaman ja kaakkoisosan osayleiskaava, rakennettu kulttuuriympäristö 2011

Wikberg, Pekka. Vattolan historiaa. <https://karkkilankotiseutuyhdistys.fi>

